

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Ondřej Klapal

**Komparace postavení prezidentů Polska a
Slovenska**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Ondřej Klapal**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Just, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

KLAPAL, Ondřej. *Komparace postavení prezidentů Polska a Slovenska*. Praha, 2012. 66 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Just, Ph.D.

Abstrakt

Bakalářská práce „Komparace postavení prezidentů Polska a Slovenska“ srovnává postavení hlav států těchto dvou sousedních zemí. Důraz je kladen zejména na období třetí Polské republiky a nezávislé Slovenské republiky, ale práce se zabývá i předcházejícími obdobími. Protože jedním z cílů práce bylo zařazení obou zemí k typu politického systému, jedna kapitola se věnuje rovněž teorii demokratických politických systému, konkrétně parlamentarismu a poloprezidencialismu a postavení prezidentů v nich. Kromě ústavních pravomocí obou hlav států ve vztahu k ostatním složkám státní moci se část práce věnuje také reálnému postavení dosavadních prezidentů. Na základě srovnání ústavních a reálných postavení prezidentů Polska a Slovenska byla potvrzena teze o silnějším postavení polské hlavy státu. Platí to ale pouze pro reálné postavení, ústavní pravomoci obou jsou podobné.

Abstract

Bachelor thesis „Comparison of the Position of Presidents of Poland and Slovakia“ compares positions of the heads of states of the two neighbouring countries. It focuses mainly on the Third Polish Republic and the independent Slovak Republic but it deals with previous periods too. Due to the fact that the classification of the countries as parliamentarism or semi-presidentialism is one of the aims of the thesis, one part focuses on theory of these democratic political systems and position of presidents in them. Constitutional powers in relation to other parts of state power are not the only problem analyzed. Part of the thesis describes also the real position of the presidents. Comparison of constitutional and real powers of presidents of Poland and Slovakia verified thesis that Polish president is more powerful than his Slovak counterpart, but it can be applied only for real powers. Their constitutional powers are similar.

Klíčová slova

Polsko, Slovensko, prezident, ústava, volby

Keywords

Poland, Slovakia, President, Constitution, elections

Rozsah práce: počet znaků 133 092 (Úvod až Závěr bez poznámek pod čarou)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Ondřej Klapal

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Petru Justovi, Ph.D. za rady a pomoc při konzultacích a vedení této práce.

**Institut politologických studií
Projekt bakalářské práce**

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

TÉMA:

Komparace postavení prezidentů Polska a Slovenska

Autor: Ondřej Klapal
Obor a ročník: Politologie a mezinárodní vztahy, 2. ročník
Akademický rok: 2010/2011
Navrhovaný konzultant: PhDr. Petr Just, Ph.D.
Datum odevzdání: 10. 6. 2011

Souhlasím s vedením bakalářské práce: _____

Vymezení tématu

Polsko a Slovensko jsou geograficky i historicky relativně blízké země, a tak jsou vděčnými objekty pro vzájemnou komparaci. Já jsem si z politických systémů obou zemí zvolil prvek prezidenta. Ačkoli je polský i slovenský politický systém založen jako parlamentní, jejich ústavní i reálné pravomoci jsou z hlediska síly velmi odlišné – prezident Polské republiky je podstatně silnější, než jeho slovenský protějšek. Oba prezidenti přitom čerpají legitimitu z přímé volby. Právě především příčiny odlišné síly obou prezidentů hodlám ve své práci zkoumat.

Dá se předpokládat, že současné postavení prezidentů v obou politických systémech bude vycházet zejména z předchozích historických a politických zkušeností. Právě proto se v části své práce hodlám věnovat „prezidentské tradici“ v obou zemích – v meziválečném, válečném i poválečném období. V případě Slovenska budu za předchozí prezidentskou tradici považovat československé prezidenty, ale i zkušenosti z období Slovenské republiky z druhé světové války. Tohle období se může zdát irelevantní vzhledem k tomu, že se od něj současné Slovensko distancuje, ale i přesto mohlo mít na formování současného pojetí prezidenta vliv. Polsko zase během éry komunismu fungovalo bez prezidenta a mělo tzv. kolektivní hlavu státu, ale i tomuto období se hodlám částečně věnovat.

Hlavní část práce bude tvořit charakteristika současných ústavních pravomocí prezidentů, v případě Polska se budu zabývat i srovnáním s pravomocemi z dob tzv. malé ústavy z počátku 90. let. Protože hlavy státu mohou často z důvodu volnější interpretace ústav či jiných důvodů své pravomoci rozšiřovat, je nezbytné věnovat se i přístupu jednotlivých osob v tomto úřadu ke svým pravomocem a tomu, jak s nimi nakládaly.

Protože jsou obě země považovány za parlamentní režimy, hodlám na začátku práce také charakterizovat, jak by měl z hlediska teorie přibližně fungovat prezident v těchto režimech. V této části se ale hodlám rovněž zabývat poloprezidencialismem, ke

kterému bývá někdy přiřazováno Polsko. Pokusím se zhodnotit, na kolik oba praktické příklady odpovídají teoretickému vymezení svého politického režimu.

Ve své práci mám tedy v úmyslu hledat odpovědi na následující otázky: Jak ovlivnily předchozí politické režimy současné pojetí prezidenta v obou zemích? V čem je pozice polského prezidenta silnější, než pozice slovenského?

Metodologie práce

K tématu své práce mám v úmyslu přistupovat empiricko-analyticky. Jak už napovídá název, budu využívat komparativní metodu. V rámci té jsem si pak vybral metodu rozdílů – budu hledat rozdíly mezi slovenským a polským přístupem k prezidentovi, které vedly k tomu, že i přes příslušnost k parlamentním režimům, mají oba prezidenti v politickém systému svých zemí rozdílnou ústavní i reálnou sílu. V části práce věnující se současnému postavení obou prezidentů budu postupovat spíše deskriptivně a pokusím se dokázat, že teze o silnějším postavení polského prezidenta je pravdivá.

Předpokládaná osnova práce

1. Úvod
2. Postavení prezidentů v parlamentarismu a poloprezidencialismu
3. Prezident Polské republiky
  - 3.1. Prezidentská tradice v Polsku
  - 3.2. Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení
  - 3.3. Volební systém pro volbu prezidenta
  - 3.4. Pravomoci prezidenta
  - 3.5. Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu
4. Prezident Slovenské republiky
  - 4.1. Prezidentská tradice na Slovensku, resp. v Československu
  - 4.2. Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení
  - 4.3. Volební systém pro volbu prezidenta
  - 4.4. Pravomoci prezidenta
  - 4.5. Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu
5. Komparace
6. Závěr

Předběžný seznam literatury

Literatura pramenná

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Literatura neperiodická

ČIČ, M. a kol. (1997). *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská.

DAVIES, N. (2003). *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Vyd. 1. Praha: Prostor.

ĐURICA, M. S. (2003). *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Vyd. 3. Bratislava: Lúč.

FILIP, J. a kol. (2001). *Soudobé ústavní systémy*. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita.

CHWALBA, A. (2009). *Polsko 1989-2008: dějiny současnosti*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

KLOKOČKA, V. (2005). *Ústavy států Evropské unie. Díl druhý*. Praha: Linde.

KOPEČEK, L. (2006). *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

KUBÁT, M. (2005). *Demokracie v Polsku: politický systém Polské republiky (1989-2005)*. Vyd. 1. Praha: Slon.

KUBÁT, M. (2000). *Politika v Polsku po roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

KUBÁT, M. a kol. (2004). *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia.

KUBÁT, M. (2007). Politické režimy – formy vlády. In. CABADA, L.; KUBÁT, M. (eds.). Vyd. 3. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 185-203.

KUBÁT, M. (2008). Polsko: Politický a ústavní systém Třetí republiky. In CABADA, L. (eds.). *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, s. 9-36.

KUBÁT, M. (2006). *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Dokořán.

KURA, A. (2003). *Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky*. Vyd. 1. Komárno: Vydavateľstvo KT.

- LEŠKA, V. (2006). *Slovensko 1993-2004*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.
- LOUŽEK, M. (2003). *Českoslovenští a čeští prezidenti*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku
- LUPTÁK, Ľ. (2008). Slovensko: Postkomunismus a národné mýty. In CABADA, L. (eds.). *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, s. 37-65.
- NOVÁK, M.; BRUNCLÍK, M. a kol. (2008). *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Vimperk: Dokořán.
- MLEJNEK, J. (2004). Polsko. In CABADA, L.; DVOŘÁKOVÁ, V. (eds.). *Komparace politických systémů III*. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, s. 17-57.
- OROSZ, L. (1998). *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. Vyd. 1. Bratislava: Veda.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2007). *Úvod do současné politologie*. Vyd. 2. Praha: Portál.
- SARTORI, G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství.
- ŠTEFANOVIČ, M. (1999). *Zrod slovenskej štátnosti a zánik Česko-Slovenskej federácie*. Bratislava: Iris.

Literatura periodická

- BANKOWICZ, M. (2000). Vývoj politického systému v Polsku v letech 1989-1999. *Politologická revue*. vol. 5, n. 1, s. 25-40.
- MILLARD, F. (2000). Presidents and Democratization in Poland: The Roles of Lech Walesa and Aleksander Kwaśniewski in Building a New Polity. *Journal of Communist Studies & Transition Politics*. vol. 16, n. 3, 39-62.
- JUST, P.; HLADKÁ, M. (2003). Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku. *Parlamentní zpravodaj*. vol. 9, n. 3, s. 10-12.
- MAZURKIEWICZ, A. (2003). Polish presidents 1947-2000 from the American Vantage Point. *East European Quarterly*. vol. 37, n. 4, 475-496.

OBSAH

ÚVOD	2
1. POSTAVENÍ PREZIDENTŮ V PARLAMENTARISMU A POLOPREZIDENCIALISMU	4
2. PREZIDENT POLSKÉ REPUBLIKY	7
2.1 Prezidentská tradice v Polsku	7
2.2 Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení	13
2.3 Volební systém pro volbu prezidenta	16
2.4 Pravomoci prezidenta	17
2.4.1 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k vládě</i>	17
2.4.2 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k zákonodárné moci</i>	19
2.4.3 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k soudní moci</i>	21
2.4.4 <i>Další pravomoci prezidenta</i>	23
2.5 Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu	24
3. PREZIDENT SLOVENSKÉ REPUBLIKY	32
3.1 Prezidentská tradice na Slovensku, resp. v Československu	32
3.2 Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení	38
3.3 Volební systém pro volbu prezidenta	40
3.4 Pravomoci prezidenta	42
3.4.1 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k vládě</i>	42
3.4.2 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k zákonodárné moci</i>	44
3.4.3 <i>Pravomoci prezidenta ve vztahu k soudní moci</i>	45
3.4.4 <i>Další pravomoci prezidenta</i>	46
3.5 Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu	47
4. KOMPARACE	52
ZÁVĚR	59
SUMMARY	61
POUŽITÁ LITERATURA	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	66

ÚVOD

Polsko a Slovensko jsou geograficky i historicky blízké země. Obě země zažily staletí pod nadvládou jiných mocností, prakticky společně získaly samostatnost (byť v případě Slovenska by se o tom vzhledem ke společnému státu s Čechy dalo polemizovat), během které zažily demokracii i autoritativní formu vlády. Rozdílná je zkušenost obou zemí během druhé světové války – Polsko svou samostatnost ztratilo a bylo prvním napadeným státem války, Slovensko se ještě krátce před jejím začátkem oddělilo od Československa a získalo formální nezávislost. Po druhé světové válce ale byly obě země začleněny do východního bloku, ze kterého se zase v roce 1989 prakticky společně vymanily. Tím začalo druhé demokratické období v historii obou zemí, na jehož začátku Slovensko získalo skutečnou a plnou, nejen formální, nezávislost. Tato blízkost činí z obou zemí vhodné případy pro vzájemnou komparaci a to nejen v politologii.

Ve své bakalářské práci jsem si z politických systémů obou zemí pro vzájemnou komparaci zvolil prvek prezidenta. Oba dva prezidenti jsou přímo volení, přesto se polský prezident v rámci politického systému jeví jako silnější, s důležitějšími pravomocemi a větším vlivem na každodenní politiku. Hodlám se tedy zaměřit na ověření teze, zda má skutečně polský prezident v politickém systému své země po přechodu k demokracii důležitější roli než jeho slovenský protějšek od roku 1993 a na případné příčiny rozdílného postavení obou prezidentů.

V první teoretické části hodlám vysvětlit postavení prezidenta v parlamentarismu, ke kterému bývají obě země zařazovány, a poloprezidencialismu, k němuž bývá někdy přiřazováno zejména Polsko a podle jednoho z přístupů i Slovensko. Druhá část práce se bude věnovat polskému prezidentovi, třetí slovenskému. Obě části mají shodnou strukturu. Nejdříve se budu stručně zabývat prezidentskou tradicí, tedy postavením prezidentů v předchozích obdobích, při čemž v případě Slovenska považuji za předchozí prezidentskou tradici i postavení prezidenta v politickém systému Československa. Následují kapitoly o vzniku prezidentského úřadu v současném politickém systému a ústavním vymezení prezidenta, potom se vždy budu věnovat volebním systémům pro volbu hlavy státu. Kvůli větší přehlednosti kapitoly jsem oproti projektu bakalářské

práce rozčlenil kapitolu o pravomocích prezidentů na části zabývající se pravomocemi ve vztahu k vládě, zákonodárné moci, soudní moci a dalšími pravomocemi prezidenta. Ty postupně charakterizují a to zejména na základě ústavních textů. Poslední kapitola se v obou případech věnuje vlivu dosavadních hlav států na prezidentský úřad. Po těchto dvou případových studiích následuje samotná komparace, ve které srovnám postavení prezidentů v obou zemích, zodpovím řešené otázky a přiřadím obě země k typu politického systému.

Jak už částečně vyplynulo z předchozích odstavců, moje výzkumné otázky jsou následující (kvůli jejich jasnějšímu znění jsem první dvě oproti projektu zpřesnil, třetí není v projektu uvedena explicitně): Je opravdu polský prezident silnější než slovenský, pokud ano, tak v čem? Ovlivnilo postavení prezidentů v dřívějších obdobích postavení prezidenta v současných politických systémech obou zemí? K jakému typu demokratického politického systému obě země patří?

Jak se zmiňuji již výše, stěžejní část práce budou tvořit dvě případové studie, každá z nich se bude věnovat prezidentovi jedné zkoumané země. V těchto případových studiích budu postupovat deskriptivně a čerpat z ústavních textů a odborné literatury. V další části použiji komparativní metodu rozdílů, pomocí které se pokusím na základě informací uvedených v obou případových studiích zjistit, co ovlivnilo rozdílné postavení obou prezidentů.

1. POSTAVENÍ PREZIDENTŮ V PARLAMENTARISMU A POLOPREZIDENCIALISMU

V politologii jsou všeobecně rozlišovány tři základní typy demokratických režimů – prezidentský, poloprezidentský a parlamentní. Prezidentský režim není pro mou práci relevantní, protože jeho podstata tkví v přísném oddělení jednotlivých složek státní moci a jejich vzájemné nezávislosti (Kubát 2007: 192) a v Polsku i na Slovensku vždy docházelo k prolínání a vzájemné závislosti těchto mocí. Stačí zmínit pouze to, že vlády, tedy výkonná moc, v obou zemích potřebují k tomu, aby mohly správně fungovat, získat důvěru parlamentu, tedy zákonodárné moci. To je jedním ze znaků zbylých dvou zmíněných politických režimů (Říchová 2007: 57-60).

V parlamentarismu podle Sartoriho (2001: 110) dochází na rozdíl od prezidentského režimu ke sdílené legislativně-exekutivní moci. To se odráží nejen v tom, že svou legitimitu z parlamentu čerpá vláda, ale i v tom, že v „čistém“ parlamentarismu vychází z parlamentu i legitimita prezidenta, tzn. prezident je volen zákonodárným sborem, případně nějakým speciálním orgánem vycházejícím z parlamentu. Zkrátka legitimita prezidenta je v čistém parlamentním režimu odvozená a ten ji tak nečerpá přímo od lidu (Říchová 2007: 79). Samotná přímá volba hlavy státu ovšem ještě neznamená, že by politický systém nebyl parlamentní, přímou volbou lze volit i pouze formální hlavu státu (Říchová 2007: 71).

Důležitější jsou pro parlamentarismus jiné znaky postavení hlavy státu. Kubát (2007: 189) uvádí, že hlava státu má v parlamentarismu spíše jen formální, reprezentativní a ceremoniální povinnosti a nemá skutečnou exekutivní moc. Ta zde náleží premiérovi. Hlava státu zasahuje jen výjimečně, zejména ve sporech mezi ostatními institucemi, plní funkci jakéhosi arbitra. Obvykle sice jmenuje premiéra a jeho vládu, ale jedná se spíše jen o formální krok, protože ta odvozuje svoji legitimitu pouze od parlamentu.

Vladimír Klokočka (1996: 173) rozlišuje pět typů parlamentarismů – britský, parlamentarismus v dalších konstitučních monarchiích, „klasický“ republikánský, racionalizovaný a prezidiální parlamentarismus. První dva typy jsou pro mou práci vzhledem k tomu, že píšou o republikách, irelevantní. Republikánský typ

parlamentarismu vznikl podle něj ve Francii a vycházel z konstituční monarchie – silné postavení prezidenta bylo proto nepřijatelné a jeho role se podobala roli panovníka – byl oddělen od přímého vlivu na exekutivu a byl ze své činnosti neodpovědný (Klokočka 1996: 190). Za prototyp racionalizovaného parlamentarismu považuje Klokočka (1996: 202-206) Německo, pro které je charakteristická kontrasignace veškerých (i neprávnických) aktů prezidenta vládou, silné postavení kancléře a s tím související kancléřský princip (tzn., že kancléř určuje základní linii vládní politiky) a zejména existence pouze konstruktivního vyslovení nedůvěry. Za prezidiální parlamentarismus Klokočka (1996: 210) považuje pátou Francouzskou republiku, jiní autoři ale už tento typ považují za poloprezidencialismus (Říchová 2007: 62).

U poloprezidencialismu je vymezení role prezidenta složitější. Klasik tohoto systému Maurice Duverger (2004: 142) jej vymezil na základě studia politického systému páté Francouzské republiky. Definoval jej třemi elementy – prezident je volen univerzálním volebním právem, nakládá s rozhodujícími pravomocemi a stojí proti němu vláda, jež musí mít důvěru parlamentu.

Giovanni Sartori (2001: 131-132) zdůrazňuje, že poloprezidentský systém není žádný hybrid parlamentního a prezidentského systému, ale jedná se o zvláštní svébytný systém. Tím se ohrazuje proti jiným autorům (Duverger), kteří mluví o prezidentské a parlamentní fázi systému, čímž podle něj tvrdí, že se vlastně nejedná o systém a navíc to zcela nevystihuje roli prezidenta v takovém systému. O poloprezidencialismu podle Sartoriho (2001: 140) mluvíme, pokud se systém vyznačuje následujícími charakteristikami:

- „Hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou – přímo či nepřímo – na pevně dané funkční období.
- Hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, již vymezují tři kritéria:
- Prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout sám, či přímo a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí.
- Premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi v tom, že jsou závislé na parlamentu (...)

- Duální struktura poloprezidentského systému umožňuje různé vyvažování a také přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy, to však pod přísnou podmínkou, že trvá „potenciál autonomie“ každé složky exekutivy.“

Sartori přitom také uvádí, že prezident má sice mimořádné pravomoci, ale nemá pravomoci rozhodovací. Hlava státu může pouze nějaké rozhodnutí zvrátit nebo předat rozhodnutí do rukou lidu. Připouští ovšem, že v praxi to může fungovat rozdílně.

Na vymezení poloprezidencialismu ale nepadají mezi politology obecná shoda. Patrick O'Neil považuje za poloprezidentské takové systémy, kde je výkonná moc rozdělena mezi prezidenta a premiéra, při čemž prezident má rozhodující moc (Elgie 2004: 316). Proti přístupům Sartoriho a Duvergera i O'Neila stojí Robert Elgie (2004: 317), jenž se přiklání k poloprezidencialismu jako systému, kde je přímo volený prezident na pevně dané období a proti němu stojí premiér a vláda, kteří se opírají o důvěru parlamentu. Přístupy, které vymezují tento systém na základě síly prezidentských pravomocí, považuje za nevhodné, protože takové hodnocení je vždy subjektivní. Různí autoři tak mohou dospět k různému počtu poloprezidentských systémů a tím i k jeho různým charakteristikám. Jako příklad Elgie uvádí konflikt uvnitř exekutivy, kdy v případě, že autor označí (v rámci zemí západní Evropy) za poloprezidencialismy pouze Francii a Portugalsko, musí dojít k závěru, že je tento konflikt běžný. V případě, že zahrne i Rakousko, Island a Irsko, že se konflikt zase uvnitř exekutivy spíše neobjevuje. Podmínka přímo voleného prezidenta s protiváhou ve vládě a parlamentu je oproti tomu jednoduše objektivně ověřitelná a podle Elgieho je pak jasné, o čem mluvíme, když mluvíme o poloprezidencialismu. Jednotlivé případy se od sebe pak mohou i výrazně lišit co do prezidentských pravomocí.

Důležitým pojmem pro poloprezidentský systém je kohabitace. Jedná se o období, kdy se politická orientace prezidenta liší od politické orientace premiéra a vlády. Během kohabitace tak může docházet ke střetům mezi oběma autoritami (Říchová 2007: 80). Role prezidenta podle Duvergera (2004: 148-149) závisí ve velké míře také na vztahu prezidenta k parlamentní většině. Jestliže prezident stojí v čele této většiny, stává se všemocným. Pokud je pouze jejím členem, stává se z něj loutka („figurehead“), a pokud stojí úplně mimo většinu, je z něj jakýsi regulátor či arbitr, jehož kompetence odpovídají ústavním.

2. PREZIDENT POLSKÉ REPUBLIKY

Polsko má více než tisíciletou tradici státnosti. Prošlo si patrimoniální a stavovskou monarchií, šlechtickou rzczechpospolitou a konstituční monarchií, aby bylo ve druhé polovině 18. století ve třech fázích rozděleno mezi silnější sousedící mocnosti – Prusko, Rakousko a Rusko. V 19. století se epizodně na polském území objevilo několik více či méně suverénních „kvazistátů“ (jako Polské království podřízené Carskému Rusku nebo Svobodné město Krakov) a po první světové válce se Polsko konečně dočkalo znovu plně suverénního státu - na samotném konci války vznikla druhá Polská republika.¹ Ta si během své více než dvacetileté existence prošla demokratickou i autokratickou fází. Na začátku druhé světové války bylo Polsko znovu rozděleno mezi nacistické Německo a Sovětský svaz a tak jako mnoho dalších porobených států mělo svou exilovou vládu, která v polském případě vydržela i během období komunismu a formálně ukončila svou činnost až v 90. letech 20. století. Během studené války byla Polská lidová republika součástí východního bloku a stala se tak jedním ze satelitních států Sovětského svazu. Během 80. let 20. století došlo k postupnému přechodu k demokracii a na přelomu 80. a 90. let došlo k obnovení plně suverénního Polska. Tohle období, pro tuto práci klíčové, je označováno jako třetí Polská republika a trvá do současnosti (Kubát 2006: 15-34).

2.1 Prezidentská tradice v Polsku

Pouze po krátké období z dlouhé historie polské státnosti můžeme mluvit o republikánském zřízení a tím pádem tedy i o nemonarchické hlavě státu. Prvním takovým obdobím se stala až druhá Polská republika vzniklá na konci první světové války, 11. listopadu 1918. První hlavou tohoto státu, i když ještě ne prezidentem, se stal socialista maršál Józef Piłsudski, který se výrazně zasloužil o obnovení polské samostatnosti. Ten převzal moc od různých přechodných regionálních vlád a postupně se stál vrchním velitelem ozbrojených sil i držitelem civilní moci. V dekretu z 22. listopadu 1918 Piłsudski prohlásil sám sebe Prozatímním náčelníkem státu. Název funkce i její kompetence odpovídaly tradici z polského povstání z roku 1794 (Kubát 2006: 39).

---

¹ Jako první republika je označována šlechtická rzczechpospolita. Význam slova „rzczechpospolita“ se v podstatě rovná významu slova „republika“, ale používá se pouze v souvislosti s Polskem.

Prozatímního náčelníka státu můžeme považovat za první republikánskou hlavu polského státu, a proto je vhodné se u něho zastavit. Kubát (2006: 39) píše, že až do svolání Ústavodárného Sejmu měl náčelník nejvyšší výkonnou i zákonodárnou moc. Byla mu odpovědná vláda, kterou jmenoval, a schvaloval její návrhy zákonů včetně státního rozpočtu. Můžeme tedy říci, že v tomto přechodném období měla hlava polského státu vysoce nadstandardní kompetence neodpovídající demokratickému zřízení, což je ovšem za dané situace pochopitelné.

Ústavodárný Sejm byl zvolen již v lednu 1919 a hned na to Piłsudski složil funkci Prozatímního náčelníka státu do rukou maršálka Sejmu. V návaznosti na to v únoru Ústavodárný Sejm schválil tzv. malou ústavu a pověřil Piłsudského vykonáváním funkce Náčelníka státu do přijetí plnohodnotné ústavy. Podle malé ústavy držel veškerou zákonodárnou moc Sejm a Náčelník státu byl „nejvyšším vykonavatelem usnesení Sejmu ve věcech civilních i vojenských“, ve shodě se Sejmem jmenoval vládu a byl mu politicky odpovědný. Veškeré jeho akty podléhaly kontrasignaci vlády, což jeho postavení oslabovalo. Také nemohl rozpustit Sejm a neměl zákonodárnou iniciativu. V praxi ovšem vše fungovalo jinak, Piłsudski se nenechal zbavit moci, což oslabilo Sejm (Kubát 2006: 42-44). Słomka (2005: 34-35) dává rozdílnost ústavní teorie a praxe do souvislosti s válkami, které Polsko vedlo. Vojenské záležitosti byly výlučně v kompetencích Náčelníka státu, což logicky jeho roli v době války posilovalo. Mnohé jeho akty tedy nebyly kontrasignovány vládou. Měl velký vliv také na, zejména východní, zahraniční politiku. Po ukončení konfliktů o hranice nového státu se i reálná moc maršála Piłsudského zmenšila. I v tomto dalším krátkém období ale můžeme mluvit o tom, že role polské hlavy státu v politickém systému byla neobvykle velká.

Ačkoli nová plnohodnotná ústava druhé Polské republiky byla přijata už 21. března 1921, nový Sejm poprvé začal zasedat až v listopadu 1922 a první prezident Gabriel Narutowicz se ujal úřadu až v prosinci 1922 (Řezník 2010: 347-348). Tím přestala existovat i funkce Náčelníka státu. Březnová ústava byla výsledkem kompromisu mezi levicovými a pravicovými politickými proudy. Co se týče prezidenta, levice (zejm. socialisté) navrhovala přímo volenou hlavu státu, protože doufala, že jím bude Piłsudski, zatímco pravice (zejm. národní demokraté) prosazovala prezidenta voleného dvoukomorovým parlamentem (Kubát 2006: 45-48).

Březnová ústava zahájila krátké období polské meziválečné demokracie. Ústava zakotvila slabé postavení prezidenta, které prosadila pravice kvůli obavám z maršála Piłsudského. Prezident byl volen Národním shromážděním, které tvořil dohromady Sejm a Senát, na volební období 7 let, což ho podle Słomky (2005: 35) zvýhodňovalo proti parlamentu, jenž byl volen pouze na 5 let. Prezident neměl legislativní iniciativu ani nemohl zákony vetovat. Ty pouze spolu s ministry podepisoval a formálně je zveřejňoval ve Sbírce zákonů. Se souhlasem Senátu ale mohl rozpustit parlament. Jmenoval také premiéra a na jeho návrh jednotlivé ministry. Jestliže Sejm vyslovil vládě nedůvěru, prezident ji musel odvolat. Ze své funkce nebyla hlava státu politicky odpovědná. Veškeré její akty podléhaly kontrasignaci příslušných ministrů, kteří za ně také nesli odpovědnost před Sejmem. Ministři nesli odpovědnost dokonce i za reprezentativní úkoly prezidenta, které z podstaty věci ani nemohou podléhat kontrasignaci (Słomka 2005: 36). Podle Kubáta (2006: 52) byly ale nominální kompetence prezidenta velké, ale jeho roli oslabovala zmíněná kontrasignace.

Z toho plyne, že prezident podle březnové ústavy plnil pouze formální a reprezentativní povinnosti. Oslabovala ho jak nepřímá volba, tak nutnost kontrasignace veškerých jeho kroků vládou. Systém tímto způsobem fungoval i v praxi a v souvislosti s demokratickým obdobím druhé Polské republiky se mluví také o supremaci parlamentu („sejmokracja“). Oslabena byla i vláda a došlo k naprosté převaze zákonodárné moci nad výkonnou (Słomka 2005: 36). Exekutiva neměla nad legislativou v podstatě žádnou moc. Prezident sice mohl rozpustit parlament, ale pouze se souhlasem Senátu, jehož získání bylo vzhledem k podobnému složení obou komor z důvodu podobného volebního systému prakticky nemožné. Rozpuštění Sejmu se navíc rovnalo rozpuštění Senátu (Kubát 2006: 53-54). Do veřejného života navíc stále zasahoval i Piłsudski, např. odmítl účast jemu nepřátelských generálů ve vládě a prezident mu v tom vyhověl (Kosman 2011: 276). Polsko v tomto období tak musíme charakterizovat jednoznačně jako parlamentní systém se slabou výkonnou mocí. Polsko tak oproti předchozímu přechodnému období, kdy mělo silnou hlavu státu, získalo opačnou zkušenost – hlavu státu s velmi slabým postavením.

Nestabilní politické prostředí vedlo v roce 1926 k tzv. květnovému převratu pod vedením maršála Piłsudského. Vládní síly po několikadenních bojích kapitulovaly a prezident Stanisław Wojciechowski abdikoval (Kosman 2011: 278-279). Národní

shromáždění zvolilo novým prezidentem Piłsudského, který ale své zvolení odmítl kvůli přílišným ústavním omezením této funkce a na jeho návrh byl zvolen Ignacy Mościcki. Zvolení Piłsudského prezidentem mělo ale pro puč legitimizující charakter (Kubát 2006: 55).

Květnovým převratem skončilo krátké období polské demokracie. Nový režim ovšem nemůžeme označit za totalitní, Kubát (2006: 63) jej nazývá byrokraticko-militaristickým režimem. Po květnovém převratu zůstávala v platnosti březnová ústava, ale ještě v roce 1926 byla schválena tzv. srpnová novela ústavy, která do značné míry přesouvala státní moc z rukou parlamentu do rukou exekutivy, tedy i prezidenta. Hlava státu již nepotřebovala k rozpuštění Sejmu souhlas Senátu, nově k tomu stačil souhlas vlády. Prezident rovněž získal pravomoc vydávat nařízení s mocí zákona, rozšířeny byly také jeho kompetence ohledně státního rozpočtu (Glajcar 2004: 60-62). Prezident byl tedy posílen na úkor parlamentu, čímž došlo k pokusu o odstranění sejmokracie, která do značné míry způsobovala vládní nestabilitu v předchozím období.

Reálně nebyl oslaben pouze Sejm ale i ústavně posílený prezident. Vládl totiž maršál Piłsudski, ačkoli zpočátku neměl žádnou ústavní funkci (později se stal na čas premiérem). Kubát (2006: 57) mluví o „epoše ústavních precedentů“, kdy např. Sejm vyslovil vládě nedůvěru, ale prezident Mościcki to ignoroval a parlamentní většina se tak de facto dostala do opozice. Glajcar (2004: 62) píše o tom, že prezident jednal v souladu s literou práva, ale proti jeho duchu. Po roce 1930 pak podle Kubáta (2006: 57) režim vládl antiústavně – porušoval ústavu i formálně. Sejm se již scházel málokdy a v popředí státní moci stál prezident a jeho prostřednictvím de facto Piłsudski. Podle Glajcara (2004: 63) se nedá v mnoha případech mluvit o tom, že by prezident jednal z vlastní vůle, ale pouze vykonával rozhodnutí Piłsudského, k němuž byl zcela loajální, podobně jako prezident na tom byla vláda.

Novou ústavu se režimu podařilo schválit až v dubnu 1935 (Řezník 2010: 366). Dubnová ústava měnila ústavní řád daleko hlouběji než srpnová novela březnové ústavy. Prezident se stal jediným držitelem státní moci – byl uplatněn princip jednotnosti státní moci – a všechny státní orgány byly podřízeny prezidentovi, který nebyl ústavně ani politicky odpovědný. Způsob volby prezidenta se změnil, i když byl nadále volen nepřímou. Kandidáta na prezidenta volilo kolegium 80 volitelů (50 volitelů

určených Sejmem, 25 Senátem, zbytek virilisté – maršálek Sejmu, maršálek Senátu, premiér, předseda Nejvyššího soudu a generální inspektor ozbrojených sil). Druhého kandidáta měl právo zvolit odstoupící prezident. Pokud by takového kandidáta zvolil, konalo by se všeobecné hlasování občanů, kteří by se rozhodli mezi kandidátem kolegia a kandidátem prezidenta. Jestliže by prezident svého kandidáta neurčil, prezidentem by se stal kandidát kolegia. Volební období zůstalo sedmileté. V případě války se ale prodloužilo do uplynutí 3 měsíců od konce války. Prezident měl v takovém případě právo jmenovat svého nástupce. Tato ustanovení jsou důležitá pro další vývoj. Prezident měl i rozsáhlé kompetence nevyžadující kontrasignaci – mj. sám jmenoval předsedu vlády, mohl rozpouštět Sejm a Senát, jmenoval třetinu senátorů, členy Státního tribunálu (Čl. 2, 3, 11-24 dubnové ústavy). Prezident mohl také kdykoli odvolat vládu (Čl. 28). Vláda byla sice odpovědná kromě prezidenta i parlamentu, ale role parlamentu byla rovněž omezena prezidentem. Jestliže Sejm vyslovil vládě nedůvěru a prezident do třech dnů neodvolal vládu ani nerozpustil parlament, nedůvěru mohl vyslovit vládě Senát. Jestliže Senát vyslovil nedůvěru vládě, prezident si mohl vybrat mezi odvoláním vlády a rozpuštěním parlamentu (Čl. 29).

Polsko se tedy ústavně vrátilo k tradici velmi silné hlavy státu. Prezident držel veškerou státní moc a byl k tomu vybaven náležitými kompetencemi. Protože nedocházelo k dělbě státní moci, je zařazení Polska v rámci dubnové ústavy k poloprezidentskému (i jinému demokratickému) systému problematické, ale z hlediska vztahu vlády, parlamentu a prezidenta se dá říci, že se k němu blíží.

Słomka (2005: 37) píše, že k posílení postavení prezidenta došlo proto, že se jím měl stát Piłsudski. K tomu ovšem již nedošlo, protože ten zemřel krátce po přijetí dubnové ústavy. Prezidentem tak nadále zůstal Mościcki, ale jeho reálné postavení bylo i nadále významně omezeno. Piłsudského v roli reálného vládce Polska vystřídal maršál Edward Rydz-Śmigły (Kubát 2006: 61).

Ustanovení o jmenování nástupce prezidenta odstoupivším prezidentem získalo na významu po vypuknutí druhé světové války. Představitelé Polska uprchli do zahraničí a ustavili exilovou vládu. Francie a další mocnosti ale nechtěly spolupracovat s nedemokratickým režimem, a tak prezident Mościcki abdikoval a jmenoval svým nástupcem Władysława Rackiewicze. Ten se v souladu s dubnovou ústavou rozhodl

omezit svoji moc a nadále postupovat ve shodě s vládou, prezident také přestal být suverénem moci (Słomka 2005: 44-45). Podle Kubáta (2006: 83) tak polské státní zřízení ve vypjatých časech ztratilo svůj autoritativní charakter. Exilové orgány ztratily mezinárodní uznání po vítězství komunistického tábora v Polsku, ale i přesto neukončily svou činnost. Fungovaly až do roku 1989, ale jejich aktivity se postupně omezovaly, až z nich zbylo pouze komentování aktuálních politických událostí. Exilová státní moc se celou dobu řídila dubnovou ústavou. Jejím cílem bylo opětovné získání suverenity pro Polsko. Poslední emigrační prezident Ryszard Kaczorowski symbolicky předal v roce 1990 moc Lechu Wałęsowi, nově zvolenému demokratickému prezidentovi. Exilová státní moc tak přestala konečně existovat (Kubát 2006: 112-113).

Exilová vláda ale ztratila moc už na konci druhé světové války na úkor Moskvou podporovaného Polského výboru národního osvobození (PKWN) a Zemské národní rady (KRN). Tento proces začal již v roce 1944 a dokončen byl během roku 1945 (Kosman 2011: 318). Domácí státní moc neuznala dubnovou ústavu a formálně navázala na ústavu březnovou, čímž si zajistila legitimitu. Březnová ústava ale byla uplatňována jen částečně a hlavní roli hrály dekrety PKWN a KRN (Kubát 2006: 92-94). Hlavou státu v tomto období byl předseda KRN, který byl zároveň předsedou parlamentu (tím byla KRN). Předseda KRN měl kompetence náležející prezidentovi podle březnové ústavy, ale nemohl rozpouštět parlament (Słomka 2005: 47-48).

Malá ústava přijatá v únoru 1947 Sejmem navrátila Polsku na čas funkci prezidenta. Jeho postavení se shodovalo s tím v březnové ústavě, ale nyní byl volen jen Sejmem, protože malá ústava znala pouze jednokomorový parlament. Dalším rozdílem bylo, že se prezident stal zároveň předsedou Kabinetní rady a prezidia vlády, což zvětšovalo jeho vliv, ale zároveň porušovalo princip neslučitelnosti funkcí (Słomka 2005: 49-50). Prezident se stal nejdůležitějším politickým hráčem v zemi i reálně, ale to hlavně proto, že jím byl předseda vládnoucí PZPR Bolesław Bierut, dřívější předseda KRN (Kosman 2011: 342-343).

Nová plnohodnotná ústava socialistického typu byla přijata v červenci 1952 a do Polska se s ní vrátil princip jednotnosti státní moci. Červencová ústava zrušila v Polsku jako v mnoha dalších státech východního bloku funkci prezidenta a nahradila jej kolektivní hlavou státu – Státní radou. Ta se skládala z předsedy, jeho čtyř zástupců, sekretáře a

devíti (od roku 1961 jedenácti) členů. V praxi se členství ve Státní radě neslučovalo s funkcemi v Radě ministrů a orgánech podléhajících kontrole Státní rady. Funkce jejího předsedy a sekretáře se zase neslučovaly s funkcemi v prezidiu Sejmu. Volba Státní rady probíhala na prvním zasedání Sejmu a její volební období se tak shodovalo s volebním obdobím Sejmu, což byly 4 roky (Glajcar 2004: 102-103).

Ústavní kompetence Státní rady se v zásadě shodovaly s tradičními kompetencemi hlavy státu v parlamentním systému. Státní rada vyjednávala a ratifikovala mezinárodní smlouvy, udělovala milosti, jmenovala soudce, udělovala různá ocenění, zahajovala jednání Sejmu. Měla také zákonodárnou iniciativu. V některých oblastech ovšem byla silnější. Státní rada mohla v obdobích mezi zasedáními Sejmu vydávat dekrety s mocí zákona, které mohly působit i trvale, pokud je schválil Sejm na svém následujícím zasedání. V praxi byla tato kompetence širší. Nemohla ovšem měnit ústavu a vydávat dekrety týkající se státního rozpočtu a národního hospodářského plánu. Mezi zasedáními Sejmu mohla rovněž provádět změny ve složení Rady ministrů. Od roku 1976 získala kompetenci zajišťovat shodu práva s ústavou, od roku 1983 vyhlášovala výjimečný stav (Słomka 2005: 57-58). Od roku 1982, kdy byla znovu zavedena instituce Státního tribunálu, před ním byli členové Státní rady ústavně odpovědní. V praxi se členy Státní rady stávali členové politických stran Fronty národní jednoty a přidružených organizací, předsedou byl vždy člen PZPR (Kubát 2006: 105).

2.2 Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení

Během 80. let došlo z různých důvodů v Polsku k několika ústavním změnám. Nejdůležitější z nich se odehrály na základě tzv. jednání u kulatého stolu mezi vládnoucí garniturou a opozicí tvořenou odborovým hnutím Solidarita až na samotném konci této dekády v roce 1989. V rámci těchto změn byla v Polsku obnovena funkce prezidenta. Podle Słomky (2005: 68-69) přišla s možností obnovení pozice prezidenta Demokratická strana, která byla součástí vládnoucí moci. Nejdříve tak učinila již na konci 50. let, znovu se k této myšlence vrátila v letech osmdesátých, kdy měla navrácení prezidenta do politického systému ve svém programu poměrně podrobně rozpracované. Nicméně celkově se o této možnosti až do konce 80. let jednalo spíše pouze teoreticky.

Na konci 80. let se režim snažil legitimizovat své postavení a tomu mělo posloužit právě obnovení funkce prezidenta. Ačkoli se PZPR odvolávala na prezidentskou tradici druhé republiky, prezident se měl ve skutečnosti stát symbolem transformace země a garantem zachování zbytku moci v rukou vládnoucí PZPR. Opoziční Solidarita byla zpočátku proti obnovení funkce prezidenta a chtěla se spíše soustředit na politická a další práva a až poté měnit ústavní systém země. Byla ochotna ho akceptovat jen za podmínky přímé volby. V březnu 1989 se ale obě strany dohodly. PZPR se na oplátku za souhlas Solidarity s obnovením funkce prezidenta musela vzdát vůdčí role ve státu. Pozice nepřímě volené hlavy státu měla být vyvážena svobodně zvoleným Senátem, který jej měl ve spojení se Sejmem v Národní shromáždění volit. Představitelé opozice v Senátu měli nového prezidenta legitimizovat. Opozice tak měla získat svůj podíl na odpovědnosti za vedení země (Słomka 2005: 75-77; Glajcar 2004: 126).

V duchu jednání u kulatého stolu začaly i práce na návrhu novely ústavy. Změny systému měly proběhnout evolučně, ne revolučně. PZPR si měla zachovat vládu, ale neměla rozhodovat bez souhlasu se Solidaritou, která měla být reprezentována hlavně v Senátu. Byla ovšem zachována jednodušnost státní moci – nejdůležitějším orgánem tedy zůstával Sejm. Prezident měl mít široké možnosti vlivu na ostatní orgány státu (Słomka 2005: 78-79). Funkce prezidenta pak definitivně vznikla tzv. dubnovou novelizací ústavy, již schválil Sejm 7. dubna 1989. Se vznikem funkce prezidenta došlo zároveň ke zrušení Státní rady (Kubát 2004: 271).

Kompetence prezidenta po dubnové novele ústavy byly v souladu s úmyslem vládnoucí strany vytvořit z něj toho, kdo zastaví politické změny v případě, že by se jí vymkly z rukou, vymezeny poměrně vágně. Úřad byl šitý na míru lídrovi starého režimu Jaruzelskému a později proto nevyhovoval jeho nástupci Lechu Wałęsovi, jenž se ujal úřadu v roce 1990 a rovněž nějaký čas sloužil v rámci tohoto ústavního pořádku (Mlejnek 2011: 178). Postavení prezidenta navíc dále posilovalo to, že pravomoci s kontrasignací měl upravit zákon, který už ovšem nebyl přijat (Słomka 2005: 184-185). Wałęsa ale i tak usiloval o posílení svého úřadu. Stál proti němu ovšem Sejm (zejména jeho levicová část), který toužil spíše po jeho oslabení. Malá ústava přijatá v říjnu 1992 tak byla výsledkem kompromisu mezi prezidentským a parlamentním pojetím postavení hlavy státu (Javůrek 2008: 86). Při srovnání prezidentských kompetencí, jak je

upravovala dubnová novela a malá ústava ale zjistíme, že se postavení prezidenta s nahrazením ústavy příliš nezměnilo. Ke změně došlo až s přijetím nové plnohodnotné ústavy v dubnu 1997, účinné od října téhož roku, jež postavení prezidenta oslabila (Millard 2000: 41-42).

Prezident je v Polsku součástí výkonné moci (Kubát 2004: 278). Podle všech třech ústavních úprav je prezident Polské republiky nejvyšším představitelem státu. Ústava 1997 již ale nezdůrazňuje, že je jím v záležitostech vnitřní i vnější politiky. Stejně tak všechny úpravy mluví o tom, že prezident hlídá dodržování ústavy, střeží svrchovanost a bezpečnost státu a integritu a nedělitelnost jeho území. Současná ústava navíc ještě říká, že prezident je garantem kontinuity státní moci (Čl. 32 ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 28 malé ústavy, čl. 126 ústavy 1997).

Jestliže prezident z důvodu smrti, odstoupení, nenastoupení do úřadu, sesazení Státním tribunálem nebo prohlášení Národního shromáždění o neschopnosti prezidenta vykonávat svůj úřad ze zdravotních důvodů (do přijetí malé ústavy muselo NS takové prohlášení schválit nejméně třípětinovou většinou, pak to bylo ztíženo a nyní je potřeba většina dvoutřetinová) nemůže vykonávat svou funkci, přebírá jeho kompetence maršálek Sejmu. V případě, že ten nemůže, nahrazuje jej maršálek Senátu. Jedná-li se o dočasnou neschopnost, prezident to oznámí maršálkovi Sejmu. Není-li schopen mu to oznámit, maršálek Sejmu podá návrh na usnesení o neschopnosti prezidenta Ústavnímu soudu. Pokud soud vysloví s návrhem souhlas, kompetence dočasně přecházejí do rukou maršálka Sejmu. Ten ovšem nemůže v takové situaci rozpustit Sejm (Čl. 32e ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 49 malé ústavy, čl. 131 ústavy 1997).

Prezident má ústavní a trestní odpovědnost za své činy, není ale ze své funkce odpovědný politicky. Vzhledem k tomu, že úřední akty prezidenta vyžadují kontrasignaci předsedy vlády, ten za ně přebírá odpovědnost před Sejmem (Čl. 144 ústavy 1997). V případě porušení ústavy, zákona nebo spáchání trestného činu, může být prezident postaven k odpovědnosti před Státním tribunálem. Žalobu na prezidenta podává Národní shromáždění, které ji musí schválit nejméně dvoutřetinovou většinou svého zákonného počtu členů (tedy 374). Návrh na žalobu musí podat nejméně 140 členů NS. V době mezi podáním žaloby a rozhodnutím Státního tribunálu je prezident dočasně zbaven svých kompetencí (Čl. 32d ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 50 malé

ústavy, čl. 145 ústavy 1997). Jestliže Státní tribunál žalobu přijme, prezident je zbaven úřadu. Může mu být vyměřen i další trest (Słomka 2005: 269).

Všechny tři ústavní úpravy po přechodu země k demokracii přisuzují prezidentovi roli nejvyššího nadřízeného ozbrojených sil. Stejně tak všechny tři dávaly hlavě státu právo legislativní iniciativy a za daných okolností rozpustit parlament (i když tyto okolnosti se v jednotlivých úpravách částečně měnily). Prezident rovněž jmenoval premiéra, i když tato jeho kompetence byla s každou další ústavou oslabována. Dubnová novela a malá ústava dávaly prezidentovi i pravomoci v oblasti zahraniční a obranné politiky, ale ústava z roku 1997 předpokládá v těchto otázkách již pouze jeho spolupráci s premiérem a příslušnými ministry. Poslední ústavní úprava oslabila rovněž sílu prezidentova suspenzivního veta. Ta oslabila pravomoci prezidenta také při vyhlášení výjimečného stavu a referenda, kde nyní potřebuje souhlas vlády, respektive Senátu. Změnami prošly také jmenovací pravomoci prezidenta (Millard 2000: 41-42).

2.3 Volební systém pro volbu prezidenta

Po obnovení úřadu prezidenta v Polsku v roce 1989 si země vyzkoušela nepřímý i přímý způsob volby prezidenta. Nepřímo byl zvolen prezidentem pouze generál Wojciech Jaruzelski v červenci 1989. Podle čl. 32a ústavy z roku 1952 po dubnové novelizaci byl prezident volen Národním shromážděním (to se skládalo ze Sejmu a Senátu) na volební období šesti let s možností jednoho znovuzvolení. Kandidovat mohl občan Polské lidové republiky s volebním právem do Sejmu. Prezident musel získat absolutní většinu hlasů členů NS za přítomnosti alespoň jedné poloviny celkového počtu členů. Jestliže v prvním hlasování prezident takovou většinu nezískal, konala se další hlasování, při čemž v každém dalším kole byl vyřazen kandidát s nejmenším počtem hlasů (Čl. 32b).

Hned 27. září následujícího roku byl ale Sejmem schválen nový zákon o volbě prezidenta Polské republiky, následně ho schválil i Senát a 1. října jej podepsal i prezident Jaruzelski (Kubát 2000: 39). Prezident byl nově volen ve všeobecných, rovných, přímých a tajných volbách, které vyhláší maršálek Sejmu, na pětileté volební období s možností jednoho znovuzvolení ve dvoukolovém většinovém systému. Prezidentem se stává kandidát, který získá absolutní většinu všech platných

odevzdaných hlasů. Jestliže většinu v prvním kole nikdo nezíská, koná se do čtrnácti dnů druhé kolo voleb, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Vítěz druhého kola je zvolen prezidentem Polské republiky. Jestliže by došlo k tomu, že by se druhého kola měl zúčastnit pouze jeden kandidát, postupuje do druhého kola kandidát se třetím nejvyšším počtem hlasů z kola prvního, to znamená, že ve druhém kole se musí o přízeň voličů ucházet vždy dva kandidáti. Aktivním volebním právem disponují občané Polské republiky, kteří nejpozději v den voleb dosáhli 18 let věku a disponují aktivním volebním právem do Sejmu². Pasivní volební právo mají občané Polské republiky mající alespoň 35 let a disponující aktivním volebním právem do Sejmu. Kandidáty navrhuje voliči nebo různá uskupení. Pro navržení kandidáta musí získat podpisy alespoň 100 000 voličů a písemný souhlas navrhované osoby s kandidaturou (Kubát 2000: 37-38). Platnost voleb zjišťuje Nejvyšší soud, k němuž má právo podat stížnost každý volič (Čl. 129 ústavy 1997).

Co vedlo politickou reprezentaci ke změně způsobu volby prezidenta po tak krátké době? Kubát (2000: 38) uvádí tři hlavní důvody – potřebu odejít od politické praxe tzv. kontraktu mezi komunisty a opozicí, tlak veřejného mínění na přímou volbu a snahu o politickou a sociální stabilizaci. Słomka (2005: 103) oproti tomu tvrdí, že tato otázka zůstává bez jednoznačné odpovědi. Přímá volba neodpovídala polské tradici (ačkoli ji ústava z roku 1935 znala, nikdy k ní nedošlo), sám se tedy přiklání k politickým příčinám – Solidarita by nebyla schopna se dohodnout na jediném kandidátovi.

2.4 Pravomoci prezidenta

2.4.1 Pravomoci prezidenta ve vztahu k vládě

Za jednu z vůbec nejdůležitějších pravomocí prezidenta v polském politickém systému lze považovat jmenování premiéra a jeho vlády, kteří se v polském prostředí nazývají předseda Rady ministrů a Rada ministrů. Proces jmenování vlády a premiéra se změnou ústav postupně měnil a jeho role byla postupně spíše oslabována.

---

² Aktivní volební právo do Sejmu mají občané Polské republiky, kteří nejpozději v den voleb dosáhli 18 let, jichž soud nezbavil občanských práv (Kubát 2000: 19).

Podle dubnové novely vystupoval prezident před Sejm s návrhem na jmenování nebo odvolání premiéra (Čl. 32f odst. 1). Prezident pak měl rovněž právo na konzultace jmen ministrů s premiérem (Javůrek 2008: 85). Ministry ovšem jinak jmenoval a odvolával Sejm na návrh premiéra po zmíněné konzultaci s prezidentem. Prezident jmenoval a odvolával ministry mezi volebními obdobími Sejmu (Čl. 37).

Po přijetí malé ústavy se proces tvoření vlády zkomplikoval. Při prvním pokusu o sestavení vlády prezident do 14 dnů od prvního zasedání nového Sejmu nebo od demise předchozí vlády určil premiéra a na jeho návrh jmenoval ostatní ministry. Vláda pak musela do 14 dnů od jmenování předstoupit před Sejm a získat důvěru absolutní většiny zákonného počtu poslanců (tedy alespoň 231). Jestliže tento pokus selhal, do 21 dnů zvolil nového premiéra Sejm a jeho vládě pak stejnou většinou vyslovoval důvěru. Vládu i v takovém případě formálně jmenoval prezident. Pokud selhal i druhý pokus sestavení vlády, premiéra opět vybíral prezident a nová vláda zase předstupovala s žádostí o důvěru před Sejm. Tentokrát již ovšem k získání důvěry stačovala pouze prostá většina přítomných poslanců. V případě neúspěchu i tohoto pokusu volil premiéra během 21 dní znovu Sejm a pro získání důvěry vláda potřebovala znovu již pouze většinu přítomných poslanců (Čl. 57-60). Jestliže selhal i tento čtvrtý pokus sestavování vlády, prezident měl na výběr ze dvou možností – buď mohl rozpustit Sejm, nebo do 14 dnů jmenovat nového premiéra a vládu na období maximálně půl roku. Pokud Sejm v této lhůtě nevyslovil vládě důvěru ani konstruktivní nedůvěru, prezident rozpustil Sejm. Jestliže Sejm takové vládě vyslovil konstruktivní nedůvěru, premiér byl znovu volen Sejmem (Čl. 62; Mlejnek 2011: 186).

Zvláštní roli měl během účinnosti malé ústavy prezident při jmenování ministrů zahraničních věcí, národní obrany a vnitra. Podle čl. 61 měl premiér podat návrh na jmenování těchto ministrů až po „vyslechnutí názoru prezidenta“. Tato pravomoc způsobovala během reálného fungování ústavy střet mezi prezidentem a premiérem.³

Plnohodnotná ústava z roku 1997 proces formování vlády oproti malé ústavě zkrátila a tím i zjednodušila. První dva kroky zůstaly stejné – jmenování premiéra a vlády ve čtrnáctidenních lhůtách na první pokus prezidentem a na druhý Sejmem, při čemž vláda

---

³ Podrobněji v kapitole 2.5.

potřebuje získat důvěru absolutní většiny zákonného počtu poslanců. Stejně tak třetí krok sestavení vlády se neliší – premiéra a vládu jmenuje prezident a ta potřebuje získat důvěru většiny pouze přítomných poslanců. Jestliže vláda při třetím pokusu nezíská důvěru Sejmu, prezident Sejm rozpouští a vypisuje předčasné volby (Čl. 154-155).

Ačkoli má prezident dle ústavy ve výběru premiéra volnou ruku, ústavní zvyklostí je, že jej volí ve shodě s parlamentní většinou. Z toho plyne, že role prezidenta se zvětšuje v případech, že se v Sejmu žádná většina nenajde. Podstatnou roli může hlava státu sehrát rovněž při konci vlády, kdy může demisi vlády za předpokladu, že ji podala vláda sama, odmítnout (Słomka 2005: 254-257).

Vývojem prošla i prezidentova pravomoc svolávat zasedání Rady ministrů. Podle dubnové novely mohl sám v otázkách zvláštního významu svolat její zasedání a předsedat mu (Čl. 32f odst. 1). Tuto pravomoc si udržel i během účinnosti malé ústavy (Čl. 38 odst. 2), ale v ústavě z roku 1997 o ni přišel. Prezident již může svolat v otázkách zvláštního významu pouze Kabinetní radu, kterou tvoří Rada ministrů a předsedá jí prezident. Zdánlivě se nejedná o změnu, ale důležité je, že Kabinetní rada nepřebírá kompetence Rady ministrů a ústava jí žádné vlastní nepřipisuje (Čl. 141).

Prezident rovněž podle malé ústavy i podle ústavy z roku 1997 přijímá demise premiéra (a tím celé vlády) a jednotlivých ministrů a pověřuje vládu dalším vykonáváním svých funkcí. Změny ve vládě provádí na návrh předsedy vlády. Prezident také odvolává ministry, kterým Sejm vyslovil nedůvěru (Čl. 65-68 malé ústavy, čl. 159-162 ústavy 1997).

2.4.2 Pravomoci prezidenta ve vztahu k zákonodárné moci

Ve vztahu k zákonodárné moci lze považovat za nejdůležitější pravomoci polského prezidenta možnost rozpuštění dolní komory parlamentu – Sejmu (což znamená zároveň i rozpuštění Senátu) a suspenzivní veto. Za silnou pravomoc můžeme považovat i zákonodárnou iniciativu, kterou prezident po celé období třetí republiky disponuje (Čl. 20 ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 47 malé ústavy, čl. 144 ústavy 1997). Kromě toho prezident podle všech tří úprav vyhlašuje parlamentní volby (Čl. 32f ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 47 malé ústavy, čl. 144 ústavy 1997), zahajuje první zasedání

nově zvoleného Sejmu a Senátu (Čl. 29 ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 9 malé ústavy, čl. 109 ústavy 1997) a podle malé ústavy se může obracet na Sejm nebo Senát a podle ústavy 1997 i na Národní shromáždění s poselstvím, které není předmětem debaty (Čl. 39 malé ústavy, čl. 140 ústavy 1997).

Rozsah prezidentovy pravomoci rozpouštět Sejm se postupně měnil. Největší možnosti měl v tomto ohledu prezident podle dubnové novely, podle jejíhož článku 30 mohl rozpustit Sejm, pokud přijal „usnesení znemožňující prezidentovi vykonávání jeho ústavních oprávnění“⁴. Toto ustanovení dávalo prezidentovi převahu nad parlamentem (Słomka 2005: 164) a bylo namířené proti opozici (Kubát 2006: 142). Kromě toho mohl prezident rovněž rozpustit Sejm, jestliže během tří měsíců nevytvořil vládu, neschválil národní hospodářský plán nebo státní rozpočet. Ve všech případech musel prezident nejdříve vyslechnout názor maršálků Sejmu a Senátu (Čl. 30).

Po dobu účinnosti malé ústavy mohl prezident rozpustit Sejm, jestliže neschválil státní rozpočet do tří měsíců od předložení jeho návrhu. V případě, že selhal čtvrtý pokus o sestavení vlády, měl prezident na výběr mezi rozpouštěním Sejmu a jmenováním prezidentské vlády. Rozpustit Sejm musel, pokud této vládě Sejm během šesti měsíců nevyřekl důvěru nebo konstruktivní nedůvěru. Mezi rozpouštěním Sejmu a přijetím demise vlády si prezident mohl zvolit v případě, že Sejm při vyslovení nedůvěry vládě zároveň nezvolil nového premiéra, tzn., vyslovil vládě nekonstruktivní nedůvěru (Mlejnek 2011: 186-187). Hlava státu musela při rozpouštění Sejmu tak jako za dubnové novely nejdříve vyslechnout názor maršálků Sejmu a Senátu (Čl. 4).

Tak jako byl s přijetím ústavy v roce 1997 zjednodušen proces formování vlády, došlo i k omezení možností rozpouštění Sejmu. Prezident má jen dvě možnosti – Sejm rozpouští v případě, že selže třetí pokus sestavování vlády nebo pokud Sejm do čtyř měsíců od předložení neschválí státní rozpočet (Kubát 2004: 277). I podle této ústavy musí prezident před rozpouštěním vyslechnout názor maršálků Sejmu a Senátu (Čl. 98). Prezident přišel o možnost rozpustit Sejm, pokud vysloví nekonstruktivní nedůvěru vládě, protože ústava 1997 již zná pouze konstruktivní vyjádření nedůvěry vládě (Mlejnek 2011: 190). Zatímco na začátku fungování třetí republiky měl prezident kvůli

---

⁴ V originálním polském znění: „uchwałę uniemożliwiająca Prezydentowi wykonywanie jego konstytucyjnych uprawnień“ (Čl. 30 odst. 2 ústavy 1952 po dubnové novele).

své roli ochránce role komunistické strany u moci, o které se zmiňují výše, poměrně rozsáhlé možnosti zbavit se Sejmu, který by se odchýlil od jeho přání, následující dvě úpravy mu již takovou moc nedávaly a současná ústava mu dává již pouze dvě přesně vymezené možnosti pro rozpuštění parlamentu.

Zákon, který prošel legislativním procesem, je na konci předložen k podpisu prezidentovi. Ten jej může buď podepsat, nebo jej předložit Ústavnímu soudu k přezkoumání jeho shody s ústavou, nebo ho může vetovat a vrátit tak Sejmu k opětovnému projednání. Tyto možnosti prezidentovi poskytovaly všechny tři ústavy třetí republiky. V podrobnostech se jednotlivé ústavní úpravy liší. Malá ústava na rozdíl od dubnové novely zavádí lhůty pro podpis zákonů (30 dní, v případě státního rozpočtu pouze 20 dní, po uplatnění veta 7 dní). Prezident také již nemohl odmítnout podepsat zákon, o kterém Ústavní soud prohlásil, že je v souladu s ústavou. Další omezení přišlo s ústavou z roku 1997. Lhůta pro podepsání zákona prezidentem byla zkrácena na 21 dní. Prezident nadále musí podepsat zákon, o kterém Ústavní soud prohlásil, že je v souladu s ústavou, a navíc musí podepsat i takový zákon, o kterém Ústavní soud prohlásil, že pouze některá z jeho ustanovení jsou protiústavní. V takovém případě podepisuje zákon bez těchto ustanovení nebo jej vrací Sejmu, aby neslučitelnost s ústavou odstranil. Prezident navíc již nemůže předložit Ústavnímu soudu zákon, který předtím vrátil Sejmu. Významnou změnou je také snížení potřebného počtu poslanců pro přehlasování prezidentova veta. Zatímco první dvě úpravy žádaly pro přehlasování dvoutřetinovou většinu poslanců za přítomnosti alespoň poloviny zákonného počtu poslanců, současná ústava požaduje pro přehlasování již pouze třipětinovou většinu za přítomnosti alespoň poloviny poslanců (Čl. 27 ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 18 malé ústavy, čl. 122 ústavy 1997). Prezident navíc nemůže v současnosti vetovat zákon o státním rozpočtu a ústavní zákony (Słomka 2005: 204).

2.4.3 Pravomoci prezidenta ve vztahu k soudní moci

Prezidentské pravomoci ve vztahu k soudní moci se v podstatě omezují pouze na pravomoci jmenovací. Dá se sem zahrnout i milost jakožto prostředek pro rušení trestů udělených soudní mocí. Podle dubnové novely ústavy z roku 1952 prezident jmenoval soudce na návrh Státní rady soudnictví. Prvního předsedu Nejvyššího soudu volil sice Sejm, ale návrh na jeho odvolání podával prezident. Tento návrh ale opět musel schválit

Sejm. Prezident samostatně jmenoval generálního prokurátora, který jej informoval o fungování prokuratury (Čl. 60-62). Vzhledem k tomu, že malá ústava se nevěnovala soudní moci, postavení prezidenta ve vztahu k ní se nezměnilo. Malá ústava se pouze v čl. 47 zmiňuje o tom, že kontrasignace premiéra na akty prezidenta se nevztahuje na možnost „jmenování a odvolání předsedy Nejvyššího správního soudu a předsedů Nejvyššího soudu“.⁵

Ústava 1997 zachovala prezidentovu pravomoc jmenování soudců na návrh Státní rady soudnictví (Čl. 179). Prezident rovněž jmenuje na 6 let prvního předsedu Nejvyššího soudu z kandidátů, jež mu navrhne Generální shromáždění Nejvyššího soudu. Stejný způsob platí u jmenování předsedy Nejvyššího správního soudu (Čl. 183 a 185). Na návrh Státní rady soudnictví prezident jmenuje také řadové soudce Nejvyššího a Nejvyššího správního soudu (Kubát 2004: 282-283). Prezident rovněž jmenuje jednoho z 25 členů Státní rady soudnictví, samosprávného orgánu soudní moci. Kromě toho může částečně ovlivnit obsazení dalších dvou míst v Radě, protože jejími členy jsou ex officio i předsedové Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu (Čl. 187). První předseda Nejvyššího soudu je zároveň předsedou Státního tribunálu, což znamená, že prezident tak ovlivňuje i obsazení orgánu, před kterým je ústavně odpovědný, což jsem popisoval již výše (Čl. 198-199). Z kandidátů navržených Generálním shromážděním Ústavního soudu prezident jmenuje také předsedu Ústavního soudu a jeho zástupce (Čl. 194).

Podle všech třech ústavních úprav může prezident udělovat milost (Čl. 32f ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 43 malé ústavy, čl. 139 ústavy 1997). Při udílení milostí má prezident naprostou volnost, jedná se o jeho samostatnou pravomoc a je kontrolován pouze veřejným míněním. Nesmí ovšem zasáhnout před vynesením rozsudku a ústava mu také zakazuje udílení milostí osobám, které byly odsouzeny Státním tribunálem. To se ale objevilo až v současné ústavě, dubnová novela ani malá ústava se o milosti pro odsouzené Státním tribunálem nezmiňovaly (Słomka 2005: 124).

---

⁵ V originálním polském znění: „powoływania i odwoływania Prezesa Naczelnego Sądu Administracyjnego i prezesów Sądu Najwyższego“ (Čl. 47 bod 12 malé ústavy).

2.4.4 Další pravomoci prezidenta

Mezi další důležité role prezidenta patří jeho pravomoci v zahraniční politice. Podle dubnové novely a malé ústavy měl prezident výrazné, ba dokonce hlavní, kompetence v této oblasti, zatímco současná ústava mluví již jen o tom, že v otázkách zahraniční politiky prezident spolupracuje s premiérem a příslušným ministrem. To znamená, že v současnosti je prezidentova pozice v zahraniční politice výrazně slabší (Millard 2000: 41-42; Čl. 43 malé ústavy, čl. 133 ústavy 1997). Prezident podle všech ústav jmenuje představitele Polska v zahraničí a přijímá akreditace zahraničních diplomatů v zemi (Čl. 32f ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 43 malé ústavy, čl. 133 ústavy 1997) a ratifikuje a vypovídá mezinárodní smlouvy, i když k ratifikaci smluv dotýkajících se ústavního pořádku a dalších ústavou určených věcí potřebuje souhlas parlamentu. Ústava z roku 1997 mu dává možnost obrátit se před ratifikací na Ústavní soud, zda je mezinárodní smlouva v souladu s ústavním pořádkem (Čl. 32g ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 43 malé ústavy, čl. 139 ústavy 1997). Jak už jsem zmiňoval výše, prezident měl v dobách malé ústavy rovněž právo konzultovat s premiérem obsazení postu ministra zahraničních věcí, což dále posilovalo jeho roli v této oblasti.

Jako reprezentant státu v obranné a bezpečnostní politice je prezident nejvyšším nadřízeným ozbrojených sil (Kubát 2004: 278). Činnost v této oblasti prezident prováděl a provádí převážně v souladu s vládou. V době malé ústavy jmenoval sice samostatně hlavního velitele ozbrojených sil na dobu války, ale nyní ho již musí jmenovat v souladu s premiérem. Podle dubnové novely to bylo v kompetenci Sejmu a v době, kdy nezasedal, prezidenta. V souladu s ministrem národní obrany prezident jmenuje náčelníka generálního štábu a velitele jednotlivých složek armády (Słomka 2005: 160; Čl. 35 malé ústavy, čl. 134 ústavy 1997).

Podle dubnové novely mohl prezident na části nebo celém teritoriu země vyhlásit v případě vnějšího ohrožení bezpečnosti státu stanné právo, částečnou nebo úplnou mobilizaci. Stejnou moc mu dávala i malá ústava. Ústava z roku 1997 mluví již pouze o částečné nebo úplné mobilizaci, kterou prezident vyhláší na žádost premiéra (Čl. 32i ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 36 malé ústavy, čl. 136 ústavy 1997).

V případě vnitřního ohrožení bezpečnosti státu nebo v případě živelné katastrofy mohl prezident na určené období maximálně třech měsíců na části nebo celém teritoriu země vyhlásit výjimečný stav. Toto období mohl maximálně jednou na další tři měsíce prodloužit. V době výjimečného stavu nemohlo dojít k rozpuštění Sejmu a v případě, že došlo k uplynutí jeho funkčního období, tak bylo toto období prodlouženo ještě na tři měsíce po ukončení výjimečného stavu. Během výjimečného stavu nemohlo dojít ke změně ústavy ani volebních zákonů. Malá ústava žádala pro prodloužení výjimečného stavu na další tři měsíce souhlas Sejmu, takže role prezidenta byla v tomto oslabena (Čl. 32i ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 37 malé ústavy).

Podle malé i současné ústavy může prezident se souhlasem Senátu vyhlásit celonárodní referendum, jehož výsledek je závazný, pokud se ho účastní nadpoloviční většina oprávněných voličů (Čl. 19 malé ústavy, čl. 125 ústavy 1997). Podle prvních dvou úprav prezident podával návrh Sejmu na jmenování nebo odvolání guvernéra Polské národní banky, podle současné ústavy již navrhuje pouze jeho jmenování (Čl. 32i ústavy 1952 po dubnové novele, čl. 40 malé ústavy, čl. 144 ústavy 1997). Dále prezident jmenuje tři členy Státní rady pro rozhlas a televizi a stejný počet členů Rady finanční politiky. Může také podat podnět k zahájení šetření Nejvyšším kontrolním úřadem (Kubát 2004: 279). Dále uděluje státní vyznamenání, řády a vysokoškolské hodnosti. Prezident rovněž uděluje státní občanství a podle malé ústavy mohl občanství také odebrat (Słomka 2005: 121-122).

2.5 Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu

Prvním polským prezidentem po začátku přechodu k demokracii byl zvolen nejvýše postavený představitel komunistického režimu generál Wojciech Jaruzelski. Volba prezidenta proběhla v červenci 1989 a Jaruzelski byl jediným kandidátem. Vzhledem ke snížené účasti poslanců a senátorů na volbě bylo ke zvolení potřeba 269 hlasů, při čemž Jaruzelski obdržel hlasů 270. To znamená, že byl zvolen prezidentem slabou většinou pouhého jednoho hlasu (Słomka 2005: 101). Satelitní strany PZPR odmítly Jaruzelskému vyslovit podporu, ale bylo jasné, že mu svou podporu slíbila Solidarita. Ta nakonec díky nepřítomnosti některých svých poslanců, záměrného odevzdání několika neplatných hlasů a jedním svým hlasem pro Jaruzelského dosáhla toho, že byl

generál zvolen (Mlejnek 2011: 180-181). Samotný Jaruzelski ale ještě v červnu 1989 prohlásil, že se o post prezidenta ucházet nebude. Důvodem bylo, že PZPR opouštěly její satelitní strany. Ke kandidatuře ho pak přemlouval i Lech Wałęsa a americký prezident George Bush, který prohlásil, že by Jaruzelski měl být oceňován za svůj přínos u posunu Polska k demokracii (Mazurkiewicz 2003: 481-482).

Přínos Jaruzelského je všeobecně uznáván. Słomka (2005: 79) píše, že se zasloužil o odchod od reálného socialismu. Všeobecně je vnímáno kontroverzně zejména jeho postavení v dobách lidového Polska, ale v roli hlavy státu jej pozitivně hodnotí 40% lidí. Pozitivní hodnocení často projevovali i politici Solidarity – třeba jeden z polských ministrů zahraničí Bronisław Geremek označil Jaruzelského za jednoho z garantů stabilizace Polska (Słomka 2005: 91). V domácí politice Słomka (2005: 136) hodnotí Jaruzelského v roli prezidenta jako pasivního arbitra, který preferoval politický systém postavený na parlamentu. Vyslovuje domněnku (Słomka 2005: 164), že v případě jiné osoby v úřadu prezidenta by mohl být předpis o rozpuštění Sejmu, pokud by přijal usnesení znemožňující prezidentovi vykonávání jeho funkce, nadužívaný. Působení Jaruzelského v zahraniční politice naopak Słomka (2005: 126) hodnotí jako aktivní z důvodu jeho snahy prezentovat v zahraničí polské politické změny, např. se jako první polský prezident účastnil ekonomického fóra v Davosu. Podle Mlejnika (2011: 193) Jaruzelski jako prezident chápal, že vzhledem ke své volbě nemá velkou legitimitu a rozpoznal „ducha doby“ a svých velkých kompetencí nevyužíval. Sám v září 1990 vyslovil v dopise Sejmu souhlas se zkrácením svého volebního období.

První přímé prezidentské volby v roce 1990 znamenaly vítězství pro vůdce Solidarity Lecha Wałęsu. Ten přesvědčivě zvítězil ve druhém kole s podporou celé Solidarity. Tu ovšem získal jen díky tomu, že do druhého kola nečekaně nepronikl premiér Tadeusz Mazowiecki, druhý kandidát solidaritního tábora (Millard 2000: 44). Wałęsa tak sice na první pohled získal přesvědčivé vítězství, ale reálně podporu celé Solidarity neměl.

Oproti Jaruzelskému se Wałęsa snažil působit jako aktivní součást politického systému a, jak vyplývá z popisu prezidentských pravomocí výše, měl k tomu během svého mandátu i potřebné ústavní nástroje. Wałęsa se svými spolupracovníky ovšem navíc ještě využíval vágních formulací některých ústavních předpisů a často šel na hranu ústavy, či dokonce až za ni. Pro tento postup se vžilo označení „falandyzace práva“

podle prezidentova právního poradce Lecha Falandysze (Słomka 2005: 246). Wałęsa byl všeobecně zastáncem silného postavení prezidenta, o čemž svědčí jeho návrh ústavy z roku 1993 silně inspirovaný pátou Francouzskou republikou (Słomka 2005: 84).

Charakteristickým rysem prezidentství Lecha Wałęsy je prakticky po celé období konflikt s premiéry. Již s prvním nekomunistickým premiérem Mazowieckým vedl tzv. „válku nahoře“. Zatímco Wałęsa chtěl dokončit revoluci, tedy dekomunizaci, Mazowiecki a jeho vláda chtěli uplatnit spíše tradiční právní a parlamentní postupy (Mlejnek 2011: 194). Mazowiecki ale po Wałęsově zvolení prezidentem odstoupil a po náročných jednáních o jméně premiéra, který by vyhovoval, jak prezidentovi tak parlamentu, stanul v čele vlády Jan Krzysztof Bielecki. Ten byl ovšem názorově velmi blízký Mazowieckému, dokonce si nechal ve vládě některé jeho ministry a byl rovněž odpůrcem radikální dekomunizace (Millard 2000: 46).

Po parlamentních volbách v roce 1991 navrhl Wałęsa na premiéra sám sebe, což nejen narazilo na odpor politických stran, ale zároveň by to bylo protiústavní (Kubát 2000: 71), neúspěšně designoval také Bronisława Geremka (Słomka 2005: 253) a nakonec neochotně jmenoval vládu Jana Olszewského. S tou se dostal do konfliktu kvůli přijetí nové ústavy – Wałęsa chtěl posílení prezidentovy role, vláda hájila parlamentní principy. Neshody mezi nimi panovaly ovšem i v dalších věcech, třeba zákonu o lustracích a Wałęsa nakonec vyvolal hlasování o nedůvěře vládě, což tehdy podle ústavy mohl, a ta padla po pouhém půlroce své existence (Millard 2000: 48-49). V červnu 1992 jmenoval premiérem Waldemara Pawlaka z PSL. Ta navazovala na satelitní stranu PZPR, takže jmenování Pawlaka vyvolalo odpor stran pocházejících ze Solidarity. Ty sabotovaly jeho pokusy o sestavení vlády a Pawlak odstoupil (Zubek 1997: 113). Následně vznikla vláda Hanny Suchocké, během jejíhož působení byla přijata malá ústava posilující prezidentovu moc v některých oblastech, zejm. při jmenování některých ministrů, což nemělo vliv do pádu Suchocké vlády. V květnu 1993 jí ale Sejm vyslovil nekonstruktivní nedůvěru, což umožnilo Wałęsovi rozpustit Sejm (Millard 2000: 49).

V parlamentních volbách 1993 zvítězil postkomunistický Svaz demokratické levice (SLD), který chtěl vytvořit vládu s Pawlakovou PSL, které dokonce ustoupil tak, že jí nabídl místo premiéra, jímž se stal znovu Pawlak. Zpočátku to vypadalo, že by mohlo

dojít ke konstruktivní kohabitaci, protože Pawlak měl s Wałęsou dobré vztahy (Słomka 2005: 246), ale prezident zvolil i tentokrát konfrontační styl. Neměl ale podporu v nějaké „prezidentské“ straně v parlamentu. Ačkoli premiér bezpodmínečně přijal prezidentovy návrhy na obsazení postů ministrů zahraničních věcí, národní obrany a vnitra, u kterých měl podle ústavy prezident pouze právo konzultace, Wałęsa pak odmítal jmenovat i ministra financí a pro to již neměl vůbec žádnou oporu v ústavě. Prezidentští ministři navíc otevřeně projevovali svou neloajalitu k vládě a její politice. Wałęsa později kritizoval i Pawlaka a hrozil rozpuštěním Sejmu, aby jej odstranil z pozice premiéra, pro což rovněž neměl valnou oporu v ústavě. Vládní koalice nakonec premiéra obětovala a v březnu 1995 poprvé vyslovila v Sejmu vládě konstruktivní nedůvěru. Novým premiérem se stal Józef Oleksy ze SLD. Ani to ale nepomohlo zlepšit vztahy vlády a prezidenta. Wałęsa na nového premiéra osobně útočil a prezidentské veto zákonů se stalo každodenní praxí. Vládě se sice často podařilo najít dvoutřetinovou většinu na jeho přehlasování, ale prezident stejné zákony ještě předkládal k posouzení Ústavnímu soudu (Millard 2000: 50-52). Po prohraných prezidentských volbách „prezidentův“ ministr vnitra obvinil premiéra z toho, že je ruský agent, čímž vyvolal politickou krizi a později i konec Oleksyho jako premiéra. Nového premiéra ale jmenoval již nový prezident Kwaśniewski. Působení Wałęsy jako prezidenta bylo pak hlavním důvodem oslabení pozice prezidenta v další ústavě (Mlejnek 2011: 198).

Kromě střetu s vládou se prezident výrazně střetával i se Sejmem. Kromě nadužívání veta a předkládání zákonů k posouzení Ústavnímu soudu jde především o spor o volební zákon s polodemokratickým Sejmem před rokem 1991. Wałęsa v podstatě odmítal to, že by finální rozhodnutí v této otázce leželo na Sejmu, v čemž ho částečně ovšem posilovala jeho legitimita daná přímými demokratickými volbami, kterou tento Sejm nedisponoval. Wałęsa celý proces obstruoval, obviňoval Sejm, že chce oddálit svobodné volby. Návrhy Sejmu a prezidenta se nakonec lišily pouze v detailech, ale prezident znovu předložil svůj návrh. Parlament nakonec zákon schválil, ale prezident jej vetoval a Sejm nebyl schopen ho přehlasovat. Prezidentův návrh byl v Sejmu odmítnut, což jej rozčílilo a začal pořádat mítinky v továrnách, aby získal podporu pro rozpuštění Sejmu, které ovšem nemělo žádnou oporu v ústavě. Wałęsa nakonec ustoupil, ale pak znovu použil své veto. Nový zákon nakonec podepsal, ale ještě po jeho schválení navrhl nový volební zákon, kterým se ovšem Sejm již odmítl zabývat. Wałęsa svým počínáním

ztratil popularitu a navíc byla narušena i jeho důvěryhodnost coby demokratického vůdce (Millard 2000: 46-47).

Problémem celého Wałęsova období bylo, že neměl v parlamentu podporu své vlastní „prezidentské“ strany, což oslabovalo jeho pozici a nemohl tak fungovat jako reálný politický vůdce a tvůrce agendy, ale působil spíše jako konfliktní arbitr. Zpočátku se mohl těšit jakési důvěře části Solidarity, ale po způsobení pádu Olszewského vlády a jmenování Pawlaka premiérem si rozkmotřil i tu (Zubek 1997: 112). Podle Mlejnika (2011: 200) měl Wałęsa autoritářské sklony, ale ani ústava mu nenabízela moc možností působit jako tvůrce politické linie, i když mu dávala silné pravomoci.

Po svém konfliktním prezidentství se Wałęsa neúspěšně pokusil svůj mandát v roce 1995 obhájit. Prezidentem byl těsným rozdílem ve druhém kole zvolen postkomunista a lídr SLD Aleksander Kwaśniewski. Přesto se Wałęsovi podařilo předvést vzhledem k tomu, že byl před volbami značně nepopulární a jeho podpora v jedné chvíli klesla až na 7%, dobrý výkon (Zubek 1997: 120). Právice byla navíc dost roztržštěná a kandidovalo za ni několik kandidátů, zatímco Kwaśniewski byl jediným kandidátem levice. Kwaśniewski se o 5 let později stal zatím jediným polským prezidentem, jenž svůj post obhájil, a zároveň se mu podařilo zvítězit již v prvním kole. Prezident těžil ze své popularity, jisté nadstranickosti a ze sporů uvnitř v té době vládnoucí pravice, jejímž nejvýznamnějším kandidátem byl lídr hlavní vládní strany AWS Marian Krzaklewski. Vítězstvím v prvním kole si tedy zajistil velmi silný mandát (Kubát 2000: 94-96).

Styl prezidentství Kwaśniewského se významně lišil od stylu Wałęsova. Napomohla tomu jeho osobnost, ústavní oslabení prezidenta, které přišlo v roce 1997 i stejná politická příslušnost prezidenta a vlády. Kwaśniewski se ovšem choval umírněněji i v době kohabitace v letech 1997-2001 (Mlejnek 2011: 202). Přestože po zvolení vystoupil ze SLD, nezpřetrhal vazby a měl dobré vztahy s novým premiérem Włodzimierzem Cimoszewiczem. Zároveň ale odmítl být pasivním nástrojem své bývalé strany. Kwaśniewski působil aktivně v zahraniční politice, nevetoval ani jeden zákon, pouze dva podal k přezkoumání k Ústavnímu soudu. Podílel se i na tvorbě nové ústavy, kde se zasloužil o rozšíření prezidentských pravomocí, které ovšem bylo vnímáno jako dobré pro systém, ne jako snaha o vlastní posílení (Millard 2000: 52-53).

Konfliktnější byl vztah Kwaśniewského k pravicové vládě Jerzyho Buzka v letech 1997-2001. Podle Millarda (2000: 54-55) Kwaśniewski chápal potenciál svého úřadu dobře, ale nebylo jisté, že ho chápala vláda. Ta se jej snažila ignorovat. Prezident se ale nenechal upozadit a používal své suspenzivní veto, které vláda mnohdy nebyla s to v Sejmu přehlasovat, právo předkládat zákony k posouzení Ústavnímu soudu a legislativní iniciativu. Vláda sice proti jeho návrhům stavěla své vlastní, ale to pořád znamenalo, že se Kwaśniewskému dařilo nastolovat vlastní agendu. Prosadil si také, že může být přítomen na jednáních vlády vzhledem k tomu, že má podle ústavy spolupracovat s vládou v zahraniční politice. Té se také týkal jeden ze sporů prezidenta s vládou. Ministr zahraničí Geremek se přel s prezidentem o jeho roli při jmenování diplomatů. Geremek tvrdil, že prezident má pouze roli jakéhosi notáře, zatímco prezident trval na tom, že je zahraniční politika v jeho rukou. Vyřešili to uplatňováním kontrasignace (Słomka 2005: 127-128).

V parlamentních volbách v roce 2001 opět zvítězila SLD a sestavila rovněž vládu, což znamená, že se politická orientace prezidenta i vlády shodovala, což dávalo Kwaśniewskému po zbylé roky jeho mandátu poměrně silné postavení (Javůrek 2008: 92). To dokládá např. jeho role při jmenování premiéra. Leszek Miller sice podle McMenamina (2008: 129) nebyl úplně prezidentovým člověkem, ačkoli oba pocházeli ze stejné strany, ale po pádu Millerovy vlády se premiérem stal prezidentův spojenec Marek Belka, který neměl jednoznačnou podporu uvnitř SLD. Celkově lze Kwaśniewského označit ve srovnání s jeho předchůdcem v úřadě jako umírněného prezidenta. Na rozdíl od Wałęsy nevyvolával politické konflikty a relativně se tak těšil podpoře veřejnosti (Słomka 2005: 121). Podle Słomky (2005: 220) stojí Wałęsa sice výše, co se týče historických zásluh, ale Kwaśniewski ho převyšuje v kvalitě prezidentského stylu.

Během druhého volebního období Kwaśniewského došlo ke sporům uvnitř levice, čímž došlo k její marginalizaci. Ve druhém kole prezidentských voleb se tedy v roce 2005 utkali dva pravicoví kandidáti – Donald Tusk, předseda liberální Občanské platformy, a Lech Kaczyński, jeden ze dvou⁶ lídrů konzervativní strany Právo a spravedlnost (PiS).

---

⁶ Předsedou strany PiS byl sice Jarosław Kaczyński, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o jednovaječná dvojčata, která svůj postup v úřadu koordinovala a jejich politika byla těžko rozeznatelná, je podle mého

Proti očekáváním byl prezidentem zvolen Kaczyński, kterému se podařilo pravděpodobně posbírat hlasy ostatních kandidátů z řad populistických a levicových stran (Mlejnek 2011: 208-209).

V roce 2005 krátce před prezidentskými se konaly rovněž parlamentní volby, po kterých sestavila vládu Kaczyňského PiS, které vedl jeho bratr a jednovaječné dvojče Jarosław. Ten musel již před volbami deklarovat, že se v případě bratrova zvolení prezidentem nestane premiérem, a tak se jím stal Kazimierz Marcinkiewicz. Ten byl ovšem dosazen pouze jako loutka, která měla plnit příkazy bratrů Kaczyňských. Marcinkiewicz později odstoupil a premiérem se stal i přes původní předvolební slib Jarosław Kaczyński (Mlejnek 2011: 209-210). Prezident byl v obou případech jako jeden z lídrů hlavní vládní strany ve velmi silné pozici, jeho politika se logicky shodovala s politikou vlády.

Kvůli koaličním partnerům ovšem nakonec padla i vláda Jaroslawa Kaczyňského a po volbách v roce 2007 se premiérem stal Lechův rival z prezidentských voleb Donald Tusk z Občanské platformy. Spory mezi oběma muži začaly hned po parlamentních volbách, kdy měl Kaczyński výhrady vůči jmenování Radosława Sikorského na post ministra zahraničí, ale Tusk se proti vměšování prezidenta do složení vlády ohradil (Staněk 2007). I další zásadní spor souvisel se zahraniční politikou. Kaczyński a Tusk se přeli o to, kdo bude jezdit na summitu Evropské unie a spor dospěl až k Ústavnímu soudu, který rozhodl, že prezident se sice sám může rozhodnout, zda na summit pojede, ale musí spolupracovat s vládou. Prezident rovněž musí všechna svá vyjádření týkající se Evropské unie konzultovat s vládou. Oba muži se přeli prakticky denně i v dalších záležitostech domácí i zahraniční politiky (Straková 2009). Premiér Tusk ale podle Mlejnků (2011: 211) „využil jak svého silnějšího ústavního postavení ve struktuře výkonné moci, tak relativní pevnosti své vládní koalice, a prezidenta Kaczyňského zatlačil do defenzivy“. Kaczyński se tak sice snažil navázat na tradici silného prezidentství, ale neměl pro to v době Tuskovy vlády efektivní nástroje.

Kaczyński měl v úmyslu se ucházet o znovuzvolení, ale krátce před volbami v roce 2010 zahynul při leteckém neštěstí u Smolenska, a tak jej nahradil jeho bratr Jarosław. Za Občanskou platformu se proti němu postavil Bronisław Komorowski, který byl také

---

názorů vhodné mluvit o dvou rovnocenných vůdcích většiny. Josef Mlejnek (2011: 210) pro jejich vládu dokonce používá označení „twin’s semipresidentialism“.

dle očekávání zvolen. Komorowski byl prvním kandidátem jedné z hlavních politických stran v prezidentských volbách, který nebyl zároveň lídrem své strany. Donald Tusk si uvědomil, že vzhledem k nastavení polského politického systému bude mít v rukou větší moc, pokud zůstane premiérem a do prezidentského křesla prosadí svého politického spojence (Mlejnek 2011: 211-212).

3. PREZIDENT SLOVENSKÉ REPUBLIKY

Historie slovenské státnosti se píše teprve velmi krátce. Pokud nepočítáme asi šestileté období samostatného Slovenského státu během druhé světové války, ke kterému se v současnosti většina politické reprezentace stejně ani nehlásí a navíc jeho samostatnost byla narušována jeho závislostí na nacistickém Německu, tak o nezávislém Slovensku můžeme hovořit až od roku 1993, kdy oddělením od České a Slovenské Federativní Republiky vznikla samostatná Slovenská republika. Můžeme sice za předchůdce slovenské státnosti považovat Československo, které se prezentovalo jako národní stát Čechů a Slováků, respektive jednotného československého národa, ale i v něm byl vždy dominantnější český vliv a odkaz na něj nemá v současném Slovensku potřebnou sílu a podpora Československa v řadách Slováků byla v různých obdobích různě velká (Kopeček 2006: 55). Předtím bylo po několik století území současného Slovenska součástí Uherského království. V závěrečné fázi jeho existence došlo ke slovenskému národnímu obrození a postupnému konstituování Slováků jako politického národa, které pokračovalo i během první republiky. Část politické reprezentace se snaží odkazovat na Velkomoravskou říši, ale ani tu nelze plně považovat za něco jako samostatné Slovensko (Lupták 2008: 38-44).

3.1 Prezidentská tradice na Slovensku, resp. v Československu

Republikánské zřízení se na Slovensku objevilo až s první Československou republikou vzniklou 28. října 1918, kdy Národní výbor vyhlásil nezávislost země. Slováci u vyhlášení Československa v Praze reprezentoval Vavro Šrobár. Slovenská národní reprezentace se ke společnému státu přihlásila, aniž by věděla o událostech v Praze, 30. října tzv. Martinskou deklarací. Při připojování Slovenska ovšem pražská reprezentace přeceňovala některé méně významné pročeské slovenské politické proudy, čímž způsobila některé problémy nového státu projevující se v dalších letech (Cabada 2007a: 20-21).

Nejdříve byla přijata prozatímní ústava s tradičními parlamentními rysy a se slabým postavením prezidenta voleného Revolučním národním shromážděním. To zvolilo již na své první schůzi prezidentem Tomáše Garriguea Masaryka. Po jeho návratu do vlasti se

objevily rozpory mezi ústavními činiteli a v květnu 1919 byla přijata novela prozatímní ústavy, která mj. posílila postavení prezidenta vzhledem k ostatním ústavním orgánům. Prvním plnohodnotným ústavním dokumentem Československé republiky byla ale až ústava přijatá 29. února 1920. V leccěms ale navazovala na ústavu prozatímní (Balík et al. 2004: 50).

Prezident byl podle ústavy z roku 1920 hlava státu (§ 2) volená nepřímo Národním shromážděním na 7 let maximálně dvakrát za sebou, pouze Masaryk mohl být zvolen víckrát. K jeho zvolení byla potřeba třípětinová většina zákonodárců (tedy 270). Jestliže nebyl prezident zvolen ani po třech kolech, rozhodl los mezi dvěma kandidáty ze třetího kola (§ 38-39). Prezident nebyl odpovědný ze svého úřadu, mohl být pouze zbaven úřadu a způsobilosti jej znovu nabýt po odsouzení za velezradu, při čemž žalobu na něj podávalo Národní shromáždění dvoutřetinovou většinou (§ 34, 66-67). Prezident měl rozsáhlé pravomoci v zahraniční politice, byl vrchním velitelem veškeré branné moci, vyhlášoval válečný stav (§ 64). Hlava státu také jmenovala a odvolávala předsedu vlády a ministry, kromě toho jmenovala také guvernéra Podkarpatské Rusi a na návrh vlády soudce, státní úředníky a další funkcionáře (§ 3, 64, 70, 81). Prezident mohl svolat vládu a předsedat jí (§ 82). Disponoval rovněž suspenzivním vetem, které mohlo být přehlasováno většinou všech členů obou parlamentních komor nebo třípětinovou většinou všech členů Poslanecké sněmovny (§ 47). Prezident měl právo rozpustit obě komory parlamentu, ne však méně než šest měsíců před uplynutím vlastního mandátu (§ 41). Toto právo tak bylo velmi silné, protože jiné podmínky již ústava nestanovila (Kura 2003: 29) Prezident také mohl udělovat milosti, amnestie, promíjet a zmírňovat tresty a zastavovat trestní řízení (§ 103). Na jednu stranu žádaly všechny prezidentovy akty kontrasignaci vlády, což ho výrazně oslabovalo, ale na druhou stranu nebyl nijak omezen při odvolávání předsedy vlády a ministrů, což mu dávalo nad nimi výraznou převahu (Orosz, Šimuničová 1998: 40).

Podle Cabady (2007a: 23) byl v politickém systému první Československé republiky podle ústavy dominantní parlament, ale reálně byla silnější exekutiva, tedy vláda a prezident. Masaryk nečerpal svou legitimitu pouze z volby, ale díky své činnosti filosofa a zakladatele státu měl přirozenou autoritu. To ovšem platilo přirozeně spíše u Čechů, než u Slováků a dalších národností. Masaryk tak reálně rozšířil své ústavně ne tak silné pravomoci, stal se arbitrem celospolečenských konfliktů. V tom mu pomáhala

tzv. skupina Hradu, síť politických i nepolitických osobností sympatizujících s prezidentem (Balík et al. 2004: 63-64). Silnou pozici Masaryka dokládají třeba jeho úspěšné pokusy ovlivnit ústavu, když např. prosadil věkový limit pro vykonávání úřadu prezidenta na 35 let, protože od začátku prosazoval za svého nástupce Edvarda Beneše a ten měl v době přijímání ústavy právě 35 let (Orosz, Šimuničová 1998: 38). I pozice Beneše zvoleného v roce 1935 přesahovala jeho ústavou danou roli (Vodička 2007: 100).

Mnichovskou dohodou, vnučenou 30. září 1938 cizími mocnostmi Československu, skončilo období první republiky a začala tzv. druhá republika. Ústavní pořádek druhé republiky se shodoval s její předchůdkyní. Po abdikaci Beneše byl novým prezidentem v prosinci 1938 zvolen Emil Hácha. Ten již měl v této funkci větší moc, než mu příslušela podle ústavy, protože parlament předtím přijal tzv. zmocňovací zákon, který mu dal pravomoc vydávat dekrety. Zároveň s tím dal tento zákon vládě právo vydávat vládní vyhlášky s mocí zákonů. Během druhé republiky došlo ke změně formy vlády z demokratické na autoritativní. V říjnu 1938 vyhlásilo Slovensko jednostranně autonomii a 14. března 1939 předseda slovenské vlády Jozef Tiso vyvolal na nátlak Adolfa Hitlera ve Slovenském sněmu hlasování o vyhlášení samostatné Slovenské republiky. Druhý den se vznikem Protektorátu Čechy a Morava zanikla druhá Československá republika (Cabada 2007b: 45-47).

V čele nedemokratické nacistickým Německem ovládané Slovenské republiky, častěji nazývané Slovenský štát, stál prezident Jozef Tiso, dosavadní premiér, zvolený v říjnu 1939. Ten byl zároveň po celou dobu předsedou HSĽS, která postupně splývala se státem. Stát i strana byly navíc spojeny silně s církví, samotný Jozef Tiso byl kněz. Ačkoli fungoval zároveň Sněm, postupně ztrácel moc na úkor výkonné moci (Kamenec 1992: 26-34). Po celou dobu probíhaly spory mezi Tisovým klerofašistickým okruhem a nacistickou skupinou HSĽS podporovanou Hitlerem pod vedením Vojtecha Tuky a Alexandra Macha. Zpočátku se režim snažil o stavovský korporativní stát, ale již od roku 1940 fungovala země v praxi jinak. V ústavě byl zakotven i vůdcovský princip, ale ten se Tisovi nepodařilo naplnit (Cabada 2007b: 50). Po vypuknutí Slovenského národního povstání bylo Slovensko obsazeno Německem a skončila i jeho formální nezávislost, Tisova osobnost ale byla respektována i německými nacisty (Kamenec 1992: 82-84).

Podle ústavy byl prezident volen Sněmem na 7 let kvalifikovanou většinou, při čemž ve druhém kole stačila již většina jednoduchá a rozhodovalo se mezi dvěma nejúspěšnějšími kandidáty z prvního kola. Prezident musel mít aspoň 40 let a musel být volitelný do Sněmu. Ze své funkce nebyl odpovědný, mohl být souzen pouze za vlastizradu. Kromě tradičních pravomocí jako je milost, jmenování vlády, suspenzivní veto apod. mohl také rozpouštět bez omezení Sněm a kontrasignoval nařízení vlády s mocí zákona, od roku 1940 mohl rovněž vydávat dekrety s mocí ústavního zákona (Kura 2003: 34-35). Postavení prezidenta Slovenského státu tak bylo ústavně poměrně podobné první a zejména druhé Československé republice.

Kromě oficiálního Slovenského státu fungovala rovněž Slovenská národní rada, která reprezentovala slovenské protifašistické skupiny a stala se partnerem vítězných států. Díky tomu nebylo Slovensko chápáno jako poražený stát a bylo znovu začleněno do Československa. Představitelé válečného Slovenska pak byli za své zločiny odsouzeni. Kromě toho bylo Slovensko samozřejmě reprezentováno i exilovým státním zřízením prezidenta Edvarda Beneše, které mohlo legálně fungovat díky mezinárodnímu uznání nulity právních aktů Československa po mnichovské dohodě. Prezident měl v londýnském zřízení silné postavení díky možnosti vydávání dekretů, které po obnově Československa měly být ratifikovány parlamentem (Cabada 2007b: 52-53).

Již během druhé světové války byla zahájena cesta Československa k jeho začlenění do budoucího východního bloku, když londýnský exilový prezident Beneš podepsal smlouvu o spojení se Sovětským svazem, čímž změnil dosavadní zahraničně-politické směřování státu (Balík et al. 2004: 118). Beneš a vůdce moskevského exilu a předseda KSČ Klement Gottwald se navíc již v roce 1943 dohodli na vzniku Národní fronty, která vyloučila ze stranického systému prvorepublikové zejména pravicové strany, včetně nejsilnějších agrárníků. Národní fronta se v poválečném Československu chopila moci, při čemž klíčové pozice postupně již od roku 1945 začala ovládat KSČ a v této činnosti pokračovala až do roku 1948, kdy se definitivně během únorového převratu de facto samostatně ujala moci, čímž bylo zahájeno období diktatury proletariátu (Vodička 2007: 55-58). Beneš zůstal i během únorového převratu u moci a abdikoval až po přijetí nové ústavy z 9. května 1948 (Balík et al. 2004: 141).

Na rozdíl od většiny dalších socialistických států, kde byla zavedena kolektivní hlava státu, zůstala v Československu jak podle ústavy z 9. května 1948, tak podle ústavy z roku 1960 individuální hlava státu – prezident. Ten byl totiž v československém prostředí vnímán jako symbol státnosti a nezávislosti. Svůj vliv měla i tradiční síla politiky Hradu (Słomka 2005: 64). Podle Vodičky (2007: 100-101) ústava z 9. května „převzala v podstatě instituci prezidenta z ústavní listiny z roku 1920, a to včetně elementů dělby moci a parlamentárního charakteru vztahů mezi prezidentem, Národním shromážděním a vládou.“ Ustanovení o dělbě moci se podle něj po zvolení Klementa Gottwalda prezidentem stala nadbytečnými, protože nebyla reálně využívána.

Zatímco ústava 9. května dělbu moci zachovávala aspoň na papíře, ústava z roku 1960 podle Vodičky (2007: 95-96) zavedla legislativně to, co již bylo ve skutečnosti uplatňováno od roku 1948. Národní shromáždění se stalo nejvyšším orgánem státní moci a mělo nejen zákonodárnou, ale i části výkonné a soudní moci. Byla tedy zavedena jedolnollosl slální moci. Parlamentu byl odpovědný i prezident. Ústava již neznala možnost rozpuštění Národního shromáždění prezidentem ani veto proti jeho zákonům. Prezidentovy pravomoci se v jiných ohledech příliš nezměnily – zastupoval slátn navenek, byl vrchním velitelem ozbrojených sil, vyhlašoval válečný stav, stále jmenoval a odvolával vládu a jednotlivé její členy, mohl být přítomen jednáním vlády a předsedal jim, ... (Čl. 62). Získal ovšem zákonodárnou iniciativu (Čl. 52). Prezident byl volen třípělinovou většinou poslanců na volební období pěti let (Čl. 51), což znamená zkrácení jeho volebního období. Tato ústava rovněž změnila název slátnu na Československá socialistická republika. Vzhledem k jedolnollosl slátní moci nemůžeme Československo během účinnosti této ústavy zařadit k demokratickým politickým systémům, ale pokud bychom její nedemokratické aspekty vynechaly, jednalo by se vzhledem k spíše ceremoniálnímu postavení prezidenta o parlamentarismus.

V roce 1968 došlo ke schválení ústavního zákona o československé federaci, účinnosti nabyt v roce 1969. Tím bylo z hlediska zákona dosaženo v rámci dozvků pražského jara požadavku Slováků na jakousi samosprávu, ale ta reálně v ČSSR nefungovala. Ústavní postavení prezidenta se tímto zákonem nezměnilo. Pro zvolení prezidenta ale byla nově potřeba třípělinová většina všech poslanců zvlášť ve Sněmovně lidu a v české i slovenské části Sněmovny národů. V roce 1975 byla kvůli dlouhé nemoci stávajícího prezidenta Ludvíka Svobody zavedena fakultativní volba prezidenta v případě, že

prezident nemohl ze závažných důvodů více než rok vykonávat svou funkci (Kura 2003: 42-43).

Reálné postavení prezidenta bylo po celé období komunistického Československa omezováno orgány KSČ – generálním tajemníkem, politbyrem a ústředním výborem (Vodička 2007: 77). Generální tajemník KSČ byl ovšem často zároveň prezidentem země, což reálnou pozici hlavy státu zase posilovalo. Jako první funkce hlavy státu i strany spojil již první komunistický prezident Klement Gottwald. Kumulace a nekumulace obou funkcí se pak v podstatě střídala. Antonín Zápotocký zůstal pouze prezidentem, ale Antonín Novotný již znovu zastával obě funkce a Ludvík Svoboda zvolený během pražského jara v roce 1968 byl znovu pouze prezidentem (Balík et al. 2004: 143-144). Gustáv Husák, který jej v roce 1975 nahradil, zastával až do roku 1987 i funkci generálního tajemníka, a tak byla jeho pozice ve srovnání s ním silnější (Balík et al. 2004: 168).

V listopadu 1989 došlo k sametové revoluci a země zahájila svůj přechod k demokracii. Ústavní pořádek ale zůstal stejný a tím pádem i ústavní postavení prezidenta. V novém prostředí se začal projevovat zákaz majorizace, kterému podléhalo schvalování důležitých zákonů ve Federálním shromáždění. V praxi to znamenalo, že přijetí zákona mohlo blokovat pouhých 31 poslanců v české nebo slovenské části Sněmovny národů, tedy zhruba desetina poslanců Federálního shromáždění (Vodička, Cabada 2007: 124-125). Vzhledem k výsledkům voleb v roce 1992, kdy v Česku zvítězila ODS a na Slovensku HZDS, strany do značné míry s protichůdnými programy, sestavení fungující federální koalice, která by mohla fungovat i se zákazem majorizace, se zdálo nemožné. Vítězné strany nebyly schopny se dohodnout na dalším fungování společného státu, a tak se rozhodly jej rozdělit. K 1. lednu 1993 tedy vznikla samostatná Česká republika a samostatná Slovenská republika. K rozpadu země došlo dohodou předsedů obou politických stran Václava Klause a Vladimíra Mečiara, ačkoli byla pravděpodobně většina obyvatel obou zemí proti rozdělení federace. To bylo důsledkem neshod táhnoucích se již od vzniku Československa (Vodička, Cabada 2007: 131-134).

Během politických změn na konci roku 1989 nahradil ve funkci prezidenta Gustáva Husáka disident Václav Havel. Na začátku roku 1990 bylo funkční období prezidenta zkráceno na dva roky a po prvních demokratických volbách v létě 1990 byl do této

funkce znovu zvolen Havel. V roce 1991 získala hlava státu právo vyhlášovat na návrh federálního nebo některého národního parlamentu referendum, na návrh některého z parlamentů jmenovat a odvolávat soudce Ústavního soudu a získal také právo iniciovat jednání tohoto soudu. V roce 1992 byl přijat nový zákon o volbě prezidenta, který stanovil, že dosavadní prezident, tedy Havel, zůstane ve funkci, dokud nový prezident nesloží slib, nejdéle však o 3 měsíce déle než měl. Nový prezident ale už nebyl zvolen (Kura 2003: 45). 17. července 1992 schválila SNR Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky, na to abdikoval i Václav Havel na funkci prezidenta (Vodička, Cabada 2007: 133)

3.2 Vznik prezidentského úřadu a jeho ústavní vymezení

Přípravy slovenské ústavy začaly již během existence československé federace. Zákon o československé federaci dával oběma republikám právo přijmout svoje vlastní ústavy, k čemuž až do pádu komunismu nedošlo. Ústavní komise připravila v roce 1991 návrh na slovenskou ústavu, při čemž počítala s variantami pro Slovensko jako součást Československa i pro Slovensko jako samostatný stát. V případě zachování federace měl být hlavou republiky předseda Slovenské národní rady, jehož role měla být převážně reprezentativní. V návrhu pro případné samostatné Slovensko byla pozice prezidenta podobná později přijaté úpravě. Částečně na základě veřejné diskuze byla pak v červenci 1992 předložena konečná vládní verze návrhu Ústavy Slovenské republiky. Během diskuze v parlamentu došlo k několika změnám, např. prezident ztratil právo zákonodárné iniciativy, došlo k úpravě zastupování prezidenta v případě uprázdnění úřadu, prezident ztratil odpovědnost z výkonu své funkce. (Orosz, Šimuničová 1998: 56-58).

Ústava Slovenské republiky přijatá v září 1992 ještě v rámci federace ale vypadající již jako ústava svrchovaného státu pak přinesla definitivní ústavní vymezení prezidentského úřadu (Kopeček 2003: 18). Zatímco ostatní státní orgány navázaly na federální tradici, prezident byl v samostatném Slovensku budovaný od začátku, a tak byl do značné míry znevýhodněn. Ústavně Slovensko mohlo do jisté míry vycházet z předchozích zkušeností, ale při formování úřadu prezidenta chyběla všeobecně přijímaná osobnost považovaná za prezidentský vzor. Masaryk i Beneš byli příliš

spojení s čechoslovákismem a centralismem, Tiso zase s nedemokratickým režimem napojeným na nacistické Německo a společnost spíše polarizoval. Podobný problém měl Husák jako jediný Slovák v úřadu československého prezidenta, nebyl přijímán ani Havel. Kladně hodnocené byly spíše osobnosti, které nikdy úřad prezidenta nezastávaly jako Alexander Dubček nebo Milan Rastislav Štefánik (Pešeková 2011: 88-89).

Prezident je na Slovensku součástí výkonné moci a je hlavou státu. Od ústavní novely z roku 1999 prezident rovněž zabezpečuje řádný chod ústavních orgánů. Svůj úřad vykonává podle nejlepšího vědomí a svědomí a nevážou ho žádné příkazy (Čl. 101 v současném znění).

V případě uvolnění úřadu prezidenta v době, kdy nově zvolený prezident ještě nesložil slib, nebo pokud nemůže prezident vykonávat svou funkci pro závažné důvody, se o prezidentské pravomoci dělí vláda, její předseda a předseda Národní rady Slovenské republiky. Na vládu přechází pravomoci související se zahraniční politikou, ratifikací mezinárodních smluv, vyhlášení referenda a suspenzivní veto, na jejího předsedu pak pravomoci v oblasti vrchního velení sil, při čemž vláda mu může svým usnesením předat i další pravomoci, které na ni přešly. Na předsedu NR SR přechází pravomoci související se jmenováním vlád a dalších státních funkcionářů, včetně soudců a soudců Ústavního soudu, svolávání ustavující schůze NR SR, vyhlášení války, mobilizace, válečného a výjimečného stavu a jejich ukončení. Některé pravomoci podle ústavy nepřecházejí na nikoho – např. udělování milostí a vyznamenání, podávání zprávy o stavu země, podepisování zákonů (Kura 2003: 49-50). V téhle podobě ale přecházení prezidentských pravomocí funguje až po novelách ústavy z let 1998, 1999 a 2001. Po uvolnění prezidentského úřadu na jaře 1998 se projevil nedostatek ústavy v tom, že by vláda po parlamentních volbách na podzim neměla v případě nezvolení nového prezidenta komu podat demisi, a tak ústavní novela zajistila, že pravomoc přijímání demise vlády a jmenování a odvolávání jejích členů přechází na předsedu Národní rady (Belko 2003: 49). Jednalo se o vážnou vadu ústavy, protože vláda by tak podle Orosze a Šimuničové (1998: 66) mohla vládnout bez důvěry parlamentu a v konečném důsledku mohlo dojít k „nastolení diktatury legální cestou“.

Podle původní ústavní úpravy mohla prezidenta odvolat NR SR, pokud prezident vyvíjel „činnost směřující proti svrchovanosti a územní celistvosti Slovenské republiky

nebo činnost směřující k odstranění demokratického ústavního zřízení Slovenské republiky.⁷ Návrh na odvolání prezidenta podávala nadpoloviční většina všech poslanců NR SR a k odvolání byl potřeba souhlas třípětinové většiny všech poslanců NR SR (Čl. 106 v původním znění). Možnost odvolat prezidenta NR SR byla v roce 1999 nahrazena možností odvolat ho pomocí lidového hlasování, které vyhláší předseda NR SR na základě usnesení přijatého třípětinovou většinou všech poslanců NR SR. Jestliže se pro odvolání prezidenta vysloví nadpoloviční většina všech oprávněných voličů (ne jen zúčastněných), je prezident zbaven funkce. Jestliže je lidové hlasování neúspěšné, prezident rozpouští NR SR a začíná mu plynout nové volební období (Čl. 106 v současném znění).

Podle čl. 107 je možné prezidenta stíhat jen za úmyslné porušení ústavy nebo vlastizrady. Žalobu prezidenta musí schválit NR SR třípětinovou většinou všech poslanců a rozhoduje o ní v plénu Ústavní soud. Jestliže ten rozhodne o prezidentově vině, prezident ztrácí svou funkci a způsobilost ji znovu nabýt. Podle Kury (2003: 53-54) se může prezident tomuto procesu vyhnout abdikací, protože tím zaniká jedna podmínka – již by nebyl prezidentem. Není specifikováno, zda by jej v takovém případě mohl soudit ještě běžný soud. Prezident je jinak neodpovědný za činy spáchané během výkonu své funkce.

Prezident je rovněž zbaven úřadu v případě, že nemůže svoji funkci vykonávat po dobu delší než šest měsíců. Ústavní soud v takovém případě vyhlásí, že se funkce prezidenta uvolnila a tím končí funkční období dosavadního prezidenta (Čl. 105 v současném znění). Do roku 1999 odvolávala prezidenta Národní rada v případě, že nemohl vykonávat svou funkci po dobu delší než jeden rok (Čl. 105 v původním znění).

3.3 Volební systém pro volbu prezidenta

Podle původní verze ústavy z roku 1992 byl prezident Slovenské republiky volen nepřímou Národní radou Slovenské republiky tajným hlasováním na volební období 5 let. Pro zvolení prezidenta byla potřeba třípětinová většina všech poslanců (tedy 90). Návrh

---

⁷ V originálním slovenském znění: „činnosť smerujúcu proti zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky alebo činnosť smerujúcu k odstráneniu demokratického ústavného zriadenia Slovenskej republiky.“ (Čl. 106 ústavy v původním znění).

na kandidáta mohl podat každý poslanec nejpozději 10 dní před ohlášeným dnem volby. Jestliže žádný z kandidátů nezískal potřebnou většinu, konala se do 14 dnů další volba, do níž postoupili dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů z prvního kola, v případě rovnosti hlasů všichni s tímto počtem. Jestliže ani pak nebyl zvolen prezident, konaly se do 30 dnů nové volby, ve kterých už nemohl kandidovat žádný z kandidátů z předchozích voleb. Proces se pak v případě potřeby neustále opakoval. V dalších volbách se nesnižovalo potřebné kvórum pro zvolení prezidenta, což mohlo vést až k ústavní krizi (Orosz, Šimuničová 1998: 61-62). Prezidentem mohl být zvolen občan Slovenské republiky s právem volit, který dosáhl 35 let. Zvolením přestal vykonávat svou případnou jinou státní funkci. Nemohl vykonávat ani jinou placenou nebo podnikatelskou činnost (Čl. 103 v původním znění).

Po skončení volebního období prvního prezidenta nezávislého Slovenska Michala Kováče v roce 1998 také k ústavní krizi došlo. Žádný z bloků parlamentních stran nebyl schopen získat pro svého kandidáta většinu požadovanou ke zvolení. Opozice se neúspěšně snažila již s předstihem na parlamentní půdě prosadit změnu ústavy, která by zavedla přímou volbu prezidenta. Tím by zamezila ústavní krizi a zároveň zabránila kontroverznímu premiérovi Vladimíru Mečiarovi stát se prezidentem (Pešeková 2011: 95-96). Opozice se nakonec s podporou prezidenta Kováče rozhodla pro změnu způsobu volby pomocí referenda. Zároveň se mělo konat vládou iniciované referendum o podpoře vstupu do NATO. Prezident jako vyhlašovatel referenda obě hlasování spojil. Ústavní soud potom řešil otázku, zda je možné měnit ústavu přímo referendem. Soud řekl, že to sice nelze, ale občané referendem dávají zákonodárcům příkaz ke změně. Mečiarův ministr vnitra Gustáv Krajčí ale nechal distribuovat lístky bez otázky na přímou volbu, a tak se prezident Kováč a jeden z poslanců obrátili na Ústavní soud, který řekl, že ministr jednal protiústavně. Kováč vyhlásil opakování referenda, ale po skončení jeho volebního období se prezidentských pravomocí ujal premiér Mečiar a referendum znovu zrušil. K zavedení přímé volby došlo až po parlamentních volbách, po nichž nová vládní koalice SDK-SDL-SMK-SOP disponovala ústavní většinou. (Kopeček 2006: 187-188; Just, Hladká 2003: 10-11). Zvolením nového prezidenta Rudolfa Schustera v květnu 1999 skončilo více než roční období, během kterého bylo Slovensko bez prezidenta.

Podle nové ústavní úpravy je prezident volen v přímých volbách tajným hlasováním dvoukolovým většinovým systémem na 5 let s možností jednoho znovuzvolení. Návrh na kandidáta může podat skupina 15 poslanců nebo petice občanů s 15 000 podpisy. V prvním kole musí kandidát pro zvolení získat nadpoloviční většinu všech oprávněných (ne jen zúčastněných) voličů. Jestliže nikdo potřebný počet hlasů nezíská, koná se druhé kolo, do něhož postupují dva kandidáti s nejvyšším počtem hlasů z prvního kola. Prezidentem je zvolen kandidát s vyšším počtem hlasů. Pokud by se z nějakého důvodu některý z kandidátů nemohl účastnit druhého kola, postupuje další v pořadí. Jestliže by se voleb účastnil jen jeden kandidát, odevzdávají se hlasy pro kandidáta a proti němu (Pešeková 2011: 96-97). Aktivním volebním právem disponují občané SR disponující aktivním volebním právem při volbách do NR SR⁸ (Čl. 101 v současném znění). Pasivní volební právo má každý občan SR s pasivním volebním právem do NR SR ve věku alespoň 40 let. Došlo tedy ke zvýšení věkové hranice. Neslučitelnost funkcí zůstala stejná (Čl. 103 v současném znění). Volby vyhlašuje předseda NR SR a jejich správnost ověřuje Ústavní soud SR (Čl. 101 v současném znění).

3.4 Pravomoci prezidenta

3.4.1 Pravomoci prezidenta ve vztahu k vládě

Klíčovou pravomocí slovenského prezidenta ve vztahu k vládě je jmenování předsedy a dalších členů vlády, jejich pověřování řízením ministerstev a přijímání jejich demisí, jakož i jejich odvolávání na návrh předsedy vlády. Slovenská ústava nezná a neznala jiný způsob výběru předsedy vlády než jmenování prezidentem.

Při jmenování předsedy vlády není prezident vázán žádnými dalšími podmínkami, přičemž by ale měl respektovat výsledky voleb. V praxi se nedodrhuje podmínka, že vládu sestavuje vítěz voleb, sestavuje ji spíše ten, kdo má reálně šanci ji vytvořit. Na návrh předsedy vlády prezident jmenuje a odvolává další členy vlády a místopředsedy vlády. Podle rozhodnutí Ústavního soudu nemusí prezident akceptovat premiéřův návrh na jmenování ministra. V případě, že tento návrh nepřijme, nesmí navrhnout vlastní jméno,

---

⁸ Aktivním volebním právem do Národní rady Slovenské republiky disponuje každý občan Slovenské republiky, který dosáhl 18 let (Lupták 2008: 54).

ale musí počkat na další návrh premiéra (Čl. 111 v původním znění; Kura 2003: 67; Kopeček 2004: 368). Pozdější ústavní novela změnila formulaci v tomto článku na „jmenuje a odvolá“⁹, což podle Pešekové (2011: 92) posiluje premiéra, Belko (2003: 50) se ale domnívá, že i nová úprava je v tomto nadále nejednoznačná. Vláda a její předseda musí být sice jmenováni prezidentem, ale jsou povinni získat rovněž důvěru Národní rady (Čl. 113).

Prezident odvolává vládu v případě, že jí NR SR vysloví nedůvěru nebo jí nevysloví důvěru. Když prezident přijme demisi vlády, pověří ji výkonem funkce do jmenování nové vlády. NR SR může vyslovit nedůvěru i jednotlivým ministrům. V takovém případě prezident přijme demisi tohoto ministra. V případě, že vysloví NR SR nedůvěru premiérovi nebo premiér podá demisi sám, znamená to konec celé vlády (Čl. 116).

Novela ústavy z roku 2011 posiluje postavení prezidenta vůči vládě v případě, že je vláda odvolaná a je pouze pověřena výkonem funkce. Vláda potřebuje nově souhlas prezidenta pro jmenování dalších státních funkcionářů a pro vykonávání pravomocí nevycházejících z ústavy ale z jiných zákonů (Čl. 115 a 119 v současném znění).

Podle původní verze ústavy měl prezident právo účastnit se jednání vlády a předsedat mu. Od vlády a jejích členů měl rovněž právo vyžadovat zprávy o jejich činnosti (Čl. 102 v původním znění). Podle nové úpravy z roku 1999 prezident ztratil právo účastnit se jednání vlády a předsedat mu a část o zprávách od členů vlády byla upravena tak, že má nyní právo požadovat od vlády pouze informace potřebné k plnění svých úloh (Čl. 102 v současném znění). Postavení prezidenta bylo tedy v tomto ohledu oslabeno.

Ústava v původním znění nazývala vládu nejvyšším orgánem výkonné moci, což mohlo naznačovat, že prezident je vládě podřízen. O tomto problému jednal i Ústavní soud a ten řekl, že „ústavní postavení prezidenta je ve skutečnosti dominantní vůči ústavnímu postavení vlády“. Novela ústavy z roku 2001 proto nahradila slovo „nejvyšším“ slovem „vrcholným“ (Kura 2003: 48-49).

---

⁹ V originálním slovenském znění: „vymenuje a odvolá“ (Čl. 111 v současném znění).

3.4.2 Pravomoci prezidenta ve vztahu k zákonodárné moci

Nejvýznamnějšími pravomocemi slovenského prezidenta souvisejícími s legislativní mocí jsou rozpouštění Národní rady Slovenské republiky a suspenzivní veto. Kromě toho v praktickém fungování politického systému prokázala svou důležitost také pravomoc podávat NR SR zprávu o stavu Slovenské republiky.¹⁰ Kromě toho má prezident povinnost svolat ustavující schůzi NR SR do 30 dnů od vyhlášení voleb. Pokud tak neučiní, sejde se parlament 30. den sám. Podle původní verze ústavy měl rovněž právo být přítomný na schůzích NR SR, což později z ústavy zmizelo, ale jednání se i tak může zúčastnit, pokud to NR SR sama schválí a zohlední ve svém jednacím řádu (Belko 2003: 54).

Původní verze ústavy znala pouze jednu možnost, kdy mohl prezident rozpustit NR SR – jestliže třikrát během šesti měsíců po volbách neschválila programové prohlášení vlády, tedy nevyslovila důvěru vládě. Prezident byl povinný v takovém případě vyslechnout stanovisko předsedy NR SR (Čl. 102 v původním znění). Ústavní novela z roku 1999 přinesla v této oblasti změnu. Prezident může rozpustit NR SR v případě, že do šesti měsíců od jmenování vlády neschválila vládní programové prohlášení, pokud se do třech měsíců neusnesla na návrhu zákona, se kterým vláda spojila otázku svojí důvěry. Další situací, kdy může prezident rozpustit parlament, je případ, kdy NR SR nebyla déle než tři měsíce usnášeníschopná, i když nedošlo k přerušení jejího zasedání a zasedání bylo svoláváno. Prezident může NR SR rozpustit také, pokud se nesešla déle, než to povoluje Ústava, tj. 4 měsíce. Parlament nemůže hlava státu rozpustit během posledních šesti měsíců svého funkčního období, během války, válečného nebo výjimečného stavu. Rozpustit NR SR může také v případě neúspěšného lidového hlasování o svém vlastním odvolání, o kterém jsem psal již výše (Čl. 102 v současném znění).

Vývojem prošla i prezidentova pravomoc suspenzivního veta. Zákon je na konci legislativního procesu předložen prezidentovi, který jej může podepsat nebo vrátit k opětovnému projednání. Původně mohl prezident vrátit NR SR ústavní zákony a zákony s připomínkami do 15 dnů od jejich schválení, musel zákon vetovat také

---

¹⁰ Pro podrobnější informace viz kapitola 3.5.

v případě, že jej o to požádala vláda. Pro přehlasování prezidentova veta byla třeba většina přítomných poslanců. Od novely ústavy z roku 2001 již nemůže prezident vrátit k opětovnému projednání ústavní zákony. Došlo k upravení lhůty pro uplatnění veta – nově jej může uplatnit až do 15 dnů od jejich doručení prezidentovi. Zmizela rovněž povinnost uplatnit veto na žádost vlády. Mírně byl ale zvýšen počet poslanců pro přehlasování prezidentova veta, protože nyní je potřeba většina všech poslanců NR SR (Čl. 87 v původním a současném znění; Pešeková 2011: 93).

3.4.3 Pravomoci prezidenta ve vztahu k soudní moci

Od vzniku samostatného Slovenska je v pravomoci prezidenta jmenování soudců Ústavního soudu Slovenské republiky. Podle původní úpravy jmenoval prezident 10 soudců ÚS SR z 20 kandidátů, které mu navrhla NR SR na 7 let. Po ústavní novele prezident jmenuje ústavní soudce na 12 let z kandidátů NR SR. Ta mu musí navrhnout dvojnásobný počet kandidátů než je počet obsazovaných míst. Ze soudců ÚS SR pak prezident vybíral a stále vybírá předsedu a místopředsedu soudu. (Čl. 134 v původním a současném znění). Může ústavního soudce rovněž odvolat, pokud je pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin nebo na základě disciplinárního rozhodnutí ÚS SR pro čin, jenž je neslučitelný s výkonem funkce ústavního soudce. Prezident musí ústavního soudce odvolat, jestliže mu ÚS SR oznámí, že se déle jak rok nezúčastňuje jednání soudu nebo je soudce zbavený způsobilosti k právním úkonům. V nové úpravě zmizela poslední možnost a byla nahrazena možností odvolat ústavního soudce, pokud ztratil svou volitelnost do NR SR (Čl. 138 v původním a současném znění). Podle čl. 130 ústavy může prezident iniciovat jednání ÚS SR ve věcech, které přísluší tomuto soudu rozhodovat – např. o souladu zákonů s ústavou, v kompetenčních sporech apod.

Od novely ústavy v roce 2001 jmenuje a odvolává prezident rovněž „běžné“ soudce, předtím to dělala NR SR. Činí tak na návrh Soudní rady SR a jmenuje je na doživotí. Na návrh Soudní rady SR prezident soudce rovněž odvolává. Může tak učinit z obdobných důvodů jako u ústavních soudců, navíc však v případě, že soudci zdravotní stav po dobu nejméně jednoho roku nedovoluje vykonávat svou funkci a v případě, že soudce dovršil 65 let. Kromě toho prezident jmenuje na 5 let na návrh Soudní rady SR ze soudců Nejvyššího soudu SR předsedu a místopředsedu Nejvyššího soudu SR. Stejná osoba může být do této funkce jmenována maximálně dvakrát za sebou. I předsedu a

místopředsedu Nejvyššího soudu SR může prezident odvolat za stejných podmínek jako „běžné“ soudce (Čl. 145 a 147 v současném znění).

Podle čl. 141a současné verze ústavy prezident jmenuje na 5 let také 3 z 18 členů Soudní rady SR, samosprávného orgánu soudní moci na Slovensku. Kromě toho má vliv na výběr dalšího člena této rady, protože jejím předsedou je ex officio předseda Nejvyššího soudu SR. V případě, že by vláda jmenovala některého ze členů Soudní rady SR v době, kdy je v demisi, měl by prezident vliv i na výběr těchto členů (celkem jsou také 3), protože podle ústavní novely z roku 2011 k tomu vláda v takovém případě potřebuje souhlas prezidenta (Čl. 115 a 119 v současném znění).

Podle čl. 150 prezident jmenuje generálního prokurátora SR na návrh NR SR. Prezident ho rovněž odvolává na základě pravomocného odsouzení, ztráty občanství SR, ztráty trvalého pobytu na území SR, členství v politické straně nebo hnutí, ztráty způsobilosti k právním úkonům, ze zdravotních důvodů nebo kvůli vykonávání činnosti neslučitelné s vykonáváním funkce generálního prokurátora (Lupták 2008: 53).

Do prezidentských pravomocí ve vztahu k soudní moci můžeme zahrnout rovněž amnestii, milost a nařízení k nezahajování trestního řízení nebo jeho ukončení jako prostředky pro změnu trestů uložených soudní mocí. Posledně jmenovanou pravomoc prezident ztratil ústavní novelou v roce 2001. Od novely v roce 1999 potřebuje k udělení amnestie kontrasignaci předsedy vlády nebo příslušného ministra, což jeho roli oslabilo. Vláda ale nese zároveň za toto rozhodnutí odpovědnost. Milost zůstala výlučnou pravomocí prezidenta a při jejím udělování není ničím omezován (Čl. 102 v původním a současném znění). Podle ÚS SR má prezident právo v souvislosti s touto pravomocí požadovat od orgánů činných v trestním řízení dokumenty a informace nezbytné pro její vykonávání (Belko 2003: 56).

3.4.4 Další pravomoci prezidenta

Mezi další významné pravomoci slovenského prezidenta patří ty týkající se zahraniční politiky. Podle čl. 102 (v původním a současném znění) prezident zastupuje stát navenek, dojednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy (dojednávání těch, k jejichž ratifikaci není potřeba souhlas NR SR mohl přenechat vládě, podle pozdější novely

může už přenechat vládě dojednávání jakékoli smlouvy), přijímá, pověřuje a odvolává vedoucí diplomatických misí. Od ústavní novely v roce 2001 může podat na ÚS SR návrh na rozhodnutí o tom, zda je dojednaná mezinárodní smlouva v souladu s ústavním pořádkem SR. Podle novely z roku 1999 potřebuje k pravomoci týkající se vedoucích diplomatických misí kontrasignaci předsedy vlády nebo příslušného ministra, kteří za ně také nesou odpovědnost.

Podle stejného článku prezident jmenuje a odvolává vedoucí ústředních orgánů a vyšší státní funkcionáře v případech, které stanoví zákon. Jmenuje také profesory, jmenuje a odvolává rektory vysokých škol a jmenuje a povyšuje generály. Prezident také uděluje vyznamenání.

Prezident rovněž plní úlohu vrchního velitele ozbrojených sil. Kompetence související s touto oblastí podléhají ovšem od novely ústavy z roku 1999 kontrasignaci předsedy vlády nebo příslušného ministra, kteří za to také nesou odpovědnost (Čl. 102 v původním i současném znění). Na návrh vlády prezident vyhláší válečný stav, výjimečný stav nebo mobilizaci ozbrojených sil a jejich ukončení, na základě rozhodnutí NR SR vypovídá válku v případě, že je Slovensko napadeno nebo to vyplývá z mezinárodních smluv (Čl. 102 v současném znění)

V neposlední řadě vyhláší prezident referendum na základě petice alespoň 350 000 občanů SR nebo usnesení NR SR. Vyhláší je do 30 dnů od přijetí petice nebo usnesení. Od novely ústavy v roce 2001 má prezident navíc možnost dát podnět ÚS SR, aby prozkoumal, zda je otázka řešená v referendu v souladu s ústavním pořádkem SR (Čl. 95 v původním a současném znění). Prezident získal tuto pravomoc, protože by vlastně porušil ústavu, pokud by vyhlásil protiústavní referendum nebo nevyhlásil referendum, které není proti ústavě. Tím by se vystavil riziku soudu za porušení ústavy (Kura 2003: 53).

3.5 Vliv dosavadních prezidentů na formování prezidentského úřadu

Prvním prezidentem samostatné Slovenské republiky byl zvolen v únoru 1993 kandidát vládního Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) Michal Kováč, který získal napříč

politickým spektrem 108 poslaneckých hlasů. Svého úřadu se ujal na počátku března (Belko 2003: 60-61). Ačkoli pocházel ze stejné politické strany jako premiér Vladimír Mečiar, prakticky od počátku provázelo vztahy obou mužů v čele státu napětí. To plynulo částečně z toho, že Mečiar prosazoval do funkce prezidenta dalšího straníka Romana Kováče, prezidentova jmenovce, částečně z toho, že ústava byla v mnoha ohledech nejednoznačná, což dávalo oběma prostor k manévrování. Hlavním problémem byly ale Mečiarovy politické praktiky, které často nebyly v souladu s liberální demokracií. (Pešeková 2011: 102; Kopeček 2004: 358; Kopeček 2008: 179). Soupeření mezi prezidentem a premiérem tak podle Pešekové (2011: 107) nebylo v rámci ústavního zřízení ale spíše o ústavnost politického systému.

Již krátce poté, co se ujal funkce, nesouhlasil Kováč s odvoláním Milana Kňažka z funkce ministra zahraničí, ale nakonec to akceptoval. V červnu 1993 nesouhlasil se jmenováním Mečiarova přítele Ivana Lexy do čela ministerstva privatizace. Premiér to ale obešel, řízení ministerstva se dočasně chopil sám, Lexu jmenoval státním tajemníkem a ten tak reálně ministerstvo opravdu řídil. Kováč odmítl Lexu znovu jmenovat na podzim, když byla uzavřena koaliční dohoda mezi HZDS a SNS. Premiér sice hrozil, že, pokud prezident nepřijme jmenování vlády jako celku, může se celá dohoda rozpadnout, ale hlava státu odolala. Vedení ministerstva nakonec fungovalo jako doposud. Lexa i Mečiar pak podnikali osobní výpady proti prezidentovi, při čemž prvně jmenovaný byl dokonce obviněn z trestného činu hanobení republiky a jejího představitele (Leška 2006: 25-27).

Postupně probíhající štěpení obou vládních stran kabinet oslabovalo. Na začátku roku 1994 se od HZDS oddělila skupina okolo ministra zahraničí Jozefa Moravčíka. Prezident odmítl jmenovat jeho nástupce s tím, že je nekompetentní, čímž vyvolal další kritiku ze strany Mečiara. (Leška 2006: 29). U příležitosti ročního výročí od své inaugurace pak prezident přednesl v parlamentu zprávu o stavu republiky, ve které ostře kritizoval politiku Mečiarova kabinetu, zvláště pak chování premiéra samotného. Roztříštěné opozici se pak pod vlivem prezidentova projevu podařilo vyvolat hlasování o nedůvěře premiérovi. Mečiar padl a vznikla nová vláda pod vedením nedávno odstoupivšího Mečiarova ministra zahraničí Moravčíka spojující odpadlíky z původních vládních stran, postkomunistickou SDE i antikomunistické KDH. Jediným faktorem

spojujícím tuto vládu byla snaha zabránit Mečiarovi v návratu k moci. (Kopeček 2003: 21-22).

Volby ale znovu vyhrála HZDS a podařilo se jí utvořit koalici s dalšími dvěma subjekty. Prezident byl nucen přijmout všechny premiérové návrhy na ministerské posty (Leška 2006: 45). Koalice naprosto upozadila opozici, dala jí minimální podíl na moci v parlamentu. Během noci vyměnila vedení 38 státních a veřejnoprávních organizací (Belko, Kopeček 2003: 38-39). Během třetí Mečiarovy vlády došlo také k naprostému vyhrocení vztahů mezi prezidentem a vládou v čele s premiérem. Slovensko se vzdálilo ideálu liberální demokracie a přiblížilo se autoritářskému způsobu vlády (Kopeček 2004: 358). Koalice pak přišla s omezením prezidentských pravomocí – zbavila ho všech, které nevycházely z ústavy (neměla ústavní většinu), ale z běžných zákonů, např. jmenování ředitele tajné služby SIS a náčelníka generálního štábu, a omezovala rozpočet prezidentské kanceláře. Kováč se snažil působit na vládu využíváním suspenzivního veta a obracením se na Ústavní soud se zákony i kompetenčními spory. Vetu se koalice snažila bránit pozdním doručováním zákonů prezidentovi. Tato zkušenost vedla ke změně lhůty pro uplatnění veta v pozdějších ústavních úpravách. Prezident nadále také využíval zprávy o stavu republiky, ve kterých neustále kritizoval počínání vlády a premiéra (Belko 2003: 61). Kromě výzev k odstoupení také koalice prosadila v NR SR usnesení o tom, že prezident ztratil důvěru parlamentu, což bylo naprosto irelevantní, protože ústava něco jako vyslovení nedůvěry prezidentovi neznala (Kopeček 2006: 186).

Kováčem odmítaný Ivan Lexa se stal v tomto volebním období ředitelem SIS. Ta pod jeho vedením v srpnu 1995 unesla prezidentova syna Michala Kováče ml. do Rakouska, aby tam byl vydán do Německa, kde na něj byl vydán zatykač. Rakouské úřady jej nevydaly vzhledem k jeho nepřípustnému příjezdu do země a konstatovaly pravděpodobnou účast slovenských úřadů na únosu. Motivem mělo být zvýšení tlaku na prezidenta a snaha donutit ho k odstoupení z funkce. SIS byla v té době využívána k tlaku i na další osobnosti veřejného života (Kopeček 2006: 186-187).

Mečiarova koalice také manipulovala s mandáty poslanců. Poslanec František Gaulieder za HZDS byl proti své vůli zbaven mandátu, na čemž se podílel i budoucí prezident Ivan Gašparovič, v té době předseda NR SR (Belko, Kopeček 2003: 41). Dalším

nezákonným krokem třetí Mečiarovy vlády bylo již výše zmiňované zmařené referendum o přímé volbě prezidenta. To už končilo volební období Michala Kováče a vzhledem k nezvolení nového prezidenta v NR SR přešly pravomoci prezidenta na premiéra Mečiara. Ten toho zneužil a zrušil prezidentem znovu vyhlášené referendum a vyhlásil amnestii na činy spojené se zmařeným referendem. To bylo sice v souladu s ústavou, ale společností to bylo považováno za nemorální (Leška 2006: 67-68). Nový premiér Dzurinda Mečiarovy amnestie zrušil. Kvůli nim byla také následně zavedena nutnost kontrasignace k amnestii (Kopeček 2004: 367).

Parlamentní volby v roce 1998 vyhrály opoziční strany, které vytvořily také vládní koalici v čele s premiérem Mikulášem Dzurindou, a došlo k návratu Slovenska mezi standardní liberálně-demokratické státy. Tato vláda zavedla přímou volbu prezidenta a jejím společným prezidentským kandidátem se stal předseda nejmenší vládní strany Rudolf Schuster. Ten postoupil do druhého kola spolu s Mečiarom a zvítězil, čímž Slovensko po více než roce získalo znovu prezidenta (Kopeček 2008: 182-184).

Vztahy mezi novým prezidentem a premiérem se pohybovaly v ústavním rámci, levicový prezident se ale postupně začal rozcházet s pravicovou částí koalice (Pešeková 2011: 104). Útoky na koalici i opozici ztratil Schuster postupně podporu obou táborů, neopodstatněnými výdaji zase důvěru běžných občanů. Ačkoli vládnoucí koalici chválil za zlepšení mezinárodního postavení Slovenska, kritizoval její ekonomickou politiku, zejm. rozpočtové škrty dotýkající se občanů a privatizaci. Prezident se sice pokoušel o národní usmíření, ale tyto pokusy vyznívaly kontraproduktivně, když to vypadalo, že se snaží spíše posílit své vlastní postavení (Leška 2006: 248-251). Po parlamentních volbách 2002 Schuster preferoval vzhledem k dobrým vztahům s Robertem Ficem koalici, na které by se podílel jeho SMER a ne novou Dzurindovu pravicovou koalici, která nakonec vznikla. Dokonce dal předsedovi vítěze voleb HZDS Mečiarovi několik dní čas, aby se pokusil sestavit vládní uskupení, i když pravicové strany již daly najevo ochotu vládnout společně (Leška 2006: 280). Během svého působení v úřadu Schuster často využíval své právo suspenzivního veta, někdy mluvil o protiústavnosti zákona, a přesto se neobrátil na Ústavní soud (Belko 2003: 62).

Do druhého kola prezidentských voleb v roce 2004 zcela nečekaně postoupil vedle Vladimíra Mečiara jeho bývalý spojenec Ivan Gašparovič. Ten na rozdíl od Mečiara

přiznal spoluodpovědnost za omyly z dřívějšího období (Kopeček 2008: 188). Koaliční kandidát Eduard Kukan, jehož postup a vítězství se očekávalo, byl v prvním kole těsně poražen Gašparovičem, který ale ve druhém kole díky přetrvávajícím negativním postojům vůči Mečiarovi zvítězil a byl zvolen prezidentem. Voleb se účastnil i Schuster, ale skončil až na čtvrtém místě (Leška 2006: 321-325).

S vědomím, že byl Gašparovič zvolen i hlasy koaličních stran, začal se chovat ve funkci nadstranícky. Vládní reformy podporoval, ale vyslovoval nesouhlas s jejich sociálními dopady, čímž se přibližoval pozicím SMERu. Jeho vztahy s vládou i parlamentem však byly lepší než vztahy Schustera ve druhé části jeho volebního období (Leška 2006: 325-326). Když se v roce 2006 stal novým premiérem Robert Fico a vytvořil vládu pod vedením svého SMERu, stali se z prezidenta a premiéra silní spojenci, čímž se ale prezident stal méně viditelným a omezil se v podstatě jen na ceremoniální úlohy. Ještě blíže prezidenta k SMERu připoutaly prezidentské volby v roce 2009, ve kterých porazil ve druhém kole kandidátku pravice Ivetu Radičovou (Pešeková 2011: 99, 104).

V roce 2010 získaly parlamentní většinu pravicové strany, které sestavily vládu pod vedením Gašparovičovy rivalky z prezidentských voleb Ivety Radičové. Složení této vlády bylo podobné předchozím Dzurindovým vládám, a tak se prezident dostal také do podobné pozice. To se změnilo po pádu této vlády v říjnu 2011, kdy prezident vykládal ústavu tak, že v případě nevyslovení důvěry vládě nemůže vládu pověřit dalším vykonáváním svých funkcí (Gašparovič připustil... 2011). Novela ústavy mu to umožnila. Zároveň omezila některé pravomoci vlády a pro další potřebuje vláda v demisi souhlas prezidenta (Gašparovič odvolal... 2011), což posílilo postavení prezidenta ve vztahu k této vládě. V dalších parlamentních volbách v březnu 2012 získal SMER v čele s Robertem Ficem v NR SR většinu poslanců, a tak strana samostatně sestavila vládu (Ficova vláda... 2012). Je ještě brzy na to hodnotit vztahy mezi Gašparovičem a Ficem, ale dá se předpokládat, že bude pokračovat jejich předchozí spojení.

4. KOMPARACE

Vzhledem k vlivu prezidentů Wałęsy, Kwaśniewského i Kaczyńskiego na formování vlád, v případě posledních dvou ovšem s výjimkou těch kohabitačních, o němž se zmiňuji výše v kapitole 2.5, se domnívám, že postavení polského prezidenta je silnější než jeho slovenského protějšku. Co je příčinou tohoto rozdílu? V této kapitole s cílem odpovědět na tuto otázku nejdříve srovnám ústavní postavení obou prezidentů a pak jejich vztah k parlamentní většině a vládě. U tohoto srovnání se zároveň pokusím zařadit politické systémy obou zemí buď k parlamentarismu, nebo poloprezidencialismu v pojetí jednotlivých autorů.

Prezidenti Polské i Slovenské republiky jsou součástí výkonné moci a hlavami svých států. Oběma ústava rovněž připisuje jakousi roli ochránců ústavy. Rozdílně je v obou zemích řešena úprava přecházení kompetencí prezidenta v případě neobsazení jeho úřadu. Zatímco v Polsku přecházejí na maršálka Sejmu, případně na maršálka Senátu, slovenská ústava je nejdříve přenechávála pouze premiérovi a podle její aktuální podoby se o ně dělí premiér s předsedou NR SR. V obou zemích se liší také možnosti zbavení prezidenta úřadu. Oba prezidenti jsou ústavně odpovědní. Zatímco na Slovensku prezidenta v takovém případě soudí ÚS SR na návrh NR SR, v Polsku je prezident na návrh NS postaven před Státní tribunál. Polský prezident je odpovědný také trestně. Slovenský zase politicky – může být odvolán na základě referenda. Oba prezidenti mohou být zbaveni úřadu také v případě, že nejsou schopni svůj úřad vykonávat, slovenská ústava k tomu ale stanovuje lhůtu, po kterou musí být tato skutečnost naplněna, polská to nespecifikuje.¹¹

Nejdůležitějším rozdílem v současných volebních systémech obou prezidentů je to, že pro zvolení prezidenta v prvním kole je na Slovensku potřeba získat hlasy většiny všech voličů, zatímco v Polsku je třeba jen většina platných odevzdaných hlasů. Další poměrně důležitý rozdíl je v pasivním volebním právu, které přísluší v Polsku občanům starším 35 let, zatímco na Slovensku občanům starším 40 let (dříve to ale bylo také 35 let). V obou zemích je prezident v současnosti volen na 5 let.¹²

---

¹¹ Pro podrobnější informace o ústavním vymezení prezidentů viz kapitoly 2.2 a 3.2.

¹² Pro podrobnější informace o volebních systémech obou prezidentů viz kapitoly 2.3 a 3.3.

Polský i slovenský prezident mají pravomoci při jmenování a odvolávání premiéra a dalších členů vlády. Zatímco na Slovensku se prezidentova role od roku 1993 neměnila, vždy byl jediným, kdo mohl premiéra a ostatní členy vlády na návrh premiéra jmenovat i odvolat, v Polsku se měnila poměrně často. Podle dubnové novely navrhoval premiéra Sejmu a měl právo konzultovat členy vlády s premiérem, jmenoval je ale Sejm. Malá ústava mu dala moc jmenovat premiéra při prvním a třetím pokusu o sestavení vlády a při pátém pokusu o sestavení vlády mohl dokonce na omezený čas jmenovat kabinet bez důvěry parlamentu. To ale plnohodnotná ústava v roce 1997 zase odstranila. Během účinnosti malé ústavy měl prezident právo konzultovat personální obsazení postů ministrů zahraničních věcí, národní obrany a vnitra a prezident Wałęsa si dokonce uzurpoval právo na samostatné jmenování těchto ministrů, což jeho roli výrazně posílilo. Oba prezidenti mají sice ve výběru premiéra volnou ruku, ale měli by brát ohled na parlamentní většinu, protože vlády v obou zemích musí získat důvěru parlamentu. Další členy vlády jmenují na návrh premiéra. Podle ústavy je vztah prezidenta k vládě tedy v obou zemích srovnatelný. Podle novely slovenské ústavy z roku 2011 může být prezident dokonce v případě, že je vláda v demisi, silnější.¹³

Ve vztahu k zákonodárné moci má silnější postavení polský prezident. Na rozdíl od slovenského disponuje zákonodárnou iniciativou a jeho suspenzivní veto je složitější pro přehlasování. Oba prezidenti se mohou obrátit na Ústavní soud kvůli souladu zákona s ústavou. Dříve měl polský prezident i výrazně větší možnosti při rozpuštění Sejmu, zejména podle dubnové novely, kdy jej mohl rozpustit, pokud přijal usnesení, které prezidentovi znemožňovalo uplatňovat jeho ústavní oprávnění. V současnosti může prezident rozpustit Sejm pouze v případě selhání třech pokusů o sestavení vlády a nepřijetí státního rozpočtu v určené době. Do roku 1997 mohl polský prezident rozpustit Sejm také v případě, že vyslovil nekonstruktivní nedůvěru vládě. Slovenský prezident mohl až do roku 1999 rozpustit NR SR jen v případě, že během šesti měsíců po volbách neschválila programové prohlášení vlády. Pak přibyly další možnosti. Lze říci, že v případě rozpouštění zákonodárného sboru mají v současnosti oba prezidenti reálně srovnatelné možnosti.¹⁴

---

¹³ Pro podrobnější informace o pravomocích obou prezidentů ve vztahu k vládě viz kapitoly 2.4.1 a 3.4.1.

¹⁴ Pro podrobnější informace o pravomocích obou prezidentů ve vztahu k legislativě viz kapitoly 2.4.2 a 3.4.2.

Ve vztahu k soudní moci má silnější ústavní postavení prezident Slovenska, který jmenuje ve spolupráci s NR SR i ústavní soudce, zatímco polský prezident jmenuje pouze vedení Ústavního soudu. To ovšem slovenský prezident jmenuje taky. Oba jmenují „běžné“ soudce na návrh samosprávného orgánu soudní moci, slovenský prezident ale až od roku 2001. Jmenují také předsedy a místopředsedy nejvyšších soudů a jejich členy, ale jsou v těchto kompetencích omezeni. Oba prezidenti mají vliv také na obsazení samosprávných orgánů justice ve svých zemích. Zatímco polský prezident může udělovat jen milost, slovenský může s kontrasignací vlády udělovat i amnestii a dříve disponoval i kompetencí abolicie.¹⁵

Prezidenti obou zemí mají v současnosti prakticky shodné pravomoci v zahraniční a obranné politice, ke jmenování vedoucích diplomatických misí ale slovenský prezident potřebuje kontrasignaci vlády nebo příslušného ministra. Větší roli má polský prezident při vyhlášení referenda. Zatímco slovenský prezident jej pouze vyhláší a může se obrátit na ÚS SR s otázkou, zda je předmět referenda v souladu s ústavou, polský jej může také iniciovat, potřebuje k tomu ale souhlas Senátu.¹⁶

Jak vyplývá z uvedeného, oba prezidenti mají v současnosti zhruba stejné ústavní pravomoci. Pro zařazení zemí k typu politického systému je klíčový zejména vztah vlády k parlamentu a k hlavě státu. Ani polský ani slovenský prezident nemají téměř žádný vliv na obsazování vládních postů, což znamená, že ústavně musíme obě země zařadit k parlamentarismu. Polský prezident měl podle dubnové novely a malé ústavy určitý vliv na sestavování vlády, při čemž ta byla zároveň závislá na parlamentu, takže bychom mohli v tomto období ústavně mluvit o poloprezidentském systému.¹⁷

Všichni prezidenti Polska a Slovenska, kromě Wojciecha Jaruzelského a Michala Kováče, byli zvoleni v přímé volbě. Vláda se zároveň v obou zemích opírá o důvěru parlamentu. Z toho důvodu bychom podle Elgieho¹⁸ mohli jak Polsko od roku 1990, tak Slovensko od roku 1999 považovat za poloprezidentské systémy. K tomu, zda můžeme

---

¹⁵ Pro podrobnější informace o pravomocech obou prezidentů ve vztahu k justici viz kapitoly 2.4.3 a 3.4.3.

¹⁶ Pro podrobnější informace o dalších pravomocech obou prezidentů viz kapitoly 2.4.4 a 3.4.4.

¹⁷ V tomto odstavci používám Sartoriho, respektive O'Neilův přístup. Podle Sartoriho by se ale o poloprezidencialismus mohlo jednat až od změny volby prezidenta na přímou.

¹⁸ Pro podrobnější informace o přístupech jednotlivých autorů k poloprezidentskému systému viz kapitola 1.

obě země zařadit do této kategorie také podle Sartoriho, respektive O'Neila ale potřebujeme podrobnější pohled na fungování úřadu prezidenta během zkoumaného období. K tomu nám může pomoci zhodnocení vztahu jednotlivých prezidentů ve vztahu k parlamentní většině a tím i vládě, o kterém mluví Duverger.

Wojciech Jaruzelski nebyl členem většiny, a tak sloužil v rámci politického systému jako umírněný regulátor, nepokoušel se získat výraznější politickou moc.¹⁹ Tou ale oficiálně disponoval díky formulaci o rozpuštění Sejmu v dubnové novele. Ta mu dávala značný vliv na Sejm, ale jeho prostřednictvím i na vládu. Tu jmenoval sice Sejm, ale právě díky možnosti jeho rozpuštění mohl mít prezident jeho prostřednictvím vliv i na vládu. Navíc měl právo konzultovat obsazení vládních postů s premiérem. Jaruzelski ovšem nebyl přímo zvolený, a tak nemůžeme podle Sartoriho definice Polsko až do zvolení Lecha Wałęsy považovat za poloprezidentský systém. Po jeho nástupu do úřadu již ale ano. Podle O'Neilovy definice jím ale podle mého názoru bylo i za Jaruzelského. Vzhledem k jeho pojetí úřadu se ale systém ve skutečnosti jevil jako parlamentní.

Charakteristika vztahu Lecha Wałęsy k „solidaritním“ premiérům a tím k většině je komplikovaná. Na jednu stranu byl Wałęsa symbolicky a do jisté míry reálně vůdcem většiny, na druhou stranu podporu ztrácel a stával se spíše jejím členem, dokonce stál spíše mimo ni. Z toho důvodu, ale i z důvodu neustálého určitého vlivu na politickou většinu bych jej hodnotil jako regulátora se snahou stát se všemocným, což způsobovalo konflikty během jeho prezidentského období. Podobně se dá zhodnotit i jeho vztah k pozdější postkomunistické vládě s tím, že jeho snahy o všemocnost vyznívaly ještě více do prázdna. Po nabytí účinnosti malé ústavy v roce 1992 neměl sice prezident již takový vliv na Sejm, ale zase vzrostla jeho role při sestavování vlády, čemuž ještě pomohla Wałęsova uzurpace pravomoci jmenovat některé ministry. Poloprezidencialismus²⁰ v Polsku podle mého názoru pokračoval vzhledem k tomu, že zároveň zůstala vláda závislá na parlamentu.

Aleksander Kwaśniewski byl po zvolení do úřadu jako vůdce většiny (hlavní vládní stranou byla jeho SLD) všemocný. Kwaśniewski disponoval po nástupu do funkce po

---

¹⁹ Pro podrobnější informace o reálném postavení polských prezidentů viz kapitola 2.5.

²⁰ Ve zbytku kapitoly již budu používat termín poloprezidencialismus, není-li uvedeno jinak, v Sartoriho, respektive O'Neilově pojetí.

dva roky stejnými kompetencemi jako Wałęsa. Dá se předpokládat, že jako vůdce hlavní vládní strany měl vliv i na obsazení vládních postů. Za Buzkovy vlády se stal regulátorem. V roce 1997 nabyla zároveň účinnosti nová ústava, která prezidentovu pozici při sestavování vlády omezila. Polsko se tedy proměnilo na parlamentarismus s přímou volbou prezidenta a tradicí silného prezidenta. Během dalších levicových vlád v letech 2001-2005 v závěru svého funkčního období se Kwaśniewski vrátil do své dřívější pozice všemocného prezidenta, to platilo zejména během vlády Marka Belky, který byl premiérem díky podpoře prezidenta. Můžeme říci, že se Polsko mohlo vzhledem k silnému vlivu prezidenta na vládu znovu blížit poloprezidentskému systému i přes jeho, dle ústavy, parlamentní charakter.

Lech Kaczyński se ocitl jako jeden ze dvou vůdců většiny v roli všemocného. Reálně tak v Polsku fungoval poloprezidencialismus. Během vlády Donalda Tuska se ale posunul do role regulátora se snahou získat větší moc, takže by se jeho pozice dala do jisté míry přirovnat k Wałęsovi a tehdejším levicovým vládám s tím, že Kaczyński ovšem disponoval menšími pravomocemi, což znamená, že systém reálně fungoval spíše jako parlamentní. Bronisław Komorowski slouží jako člen většiny spíše pouze jako symbol, nemá tedy rozhodující výkonnou moc, a tak pokračuje v Polsku parlamentarismus.

Protože polští prezidenti byli zároveň vůdci jedné z hlavních politických stran a v době vlády své politické strany měli vliv na formování vlád a jejich politiku, hodnotil bych až do roku 2010 Polsko jako poloprezidentský systém. Během kohabitací prezidenti sice vliv na vlády neměli, protože nebyli součástí většiny, ale to je pro takovou situaci přirozené. Odlišná situace nastala po zvolení Komorowského. Ten je pouze členem většiny a je loajální k premiérovi Tuskovi, jeho role se omezila pouze na jeho ústavní pravomoci, čímž se realita dostala do souladu s ústavou. Na tom měl zásluhu Tusk, který odmítl kandidovat oproti polským zvyklostem na prezidenta, o čemž píše již výše. Je otázkou, jestli Polsko zůstane u této praxe i po dalších prezidentských volbách.

Úmyslem slovenského premiéra Vladimíra Mečiara nepochybně bylo postavit Michala Kováče jako člena své strany v roli prezidenta do role symbolu.²¹ To se mu ovšem

---

²¹ Pro podrobnější informace o reálném postavení slovenských prezidentů viz kapitola 3.5.

nepodařilo a vzhledem ke konfliktům mezi oběma muži se stal Kováč spíše regulátorem. Za symbol jej můžeme považovat během krátkého období Moravčíkovy vlády. Po návratu Mečiarů se ale vrátil do role regulátora. Kováč ale nedisponoval rozhodujícími pravomocemi ani mocenskou převahou, nebyl ani zvolen v přímé volbě, a tak nemůžeme Slovensko charakterizovat jako poloprezidentský systém podle Sartoriho, O'Neila ani Elgieho. Jedná se o systém parlamentní – prezident měl spíše pouze formální pravomoci a zasahoval spíše pouze ve sporech mezi státními orgány.

Kováčův nástupce ve funkci Rudolf Schuster mohl zpočátku rovněž vypadat jako člen většiny a tudíž symbol, ale jeho názory se později s vládami Mikuláše Dzurindy začaly rozcházet, a tak se stal spíše regulátorem. I přes snahy posílit svou moc nikdy nezískal rozhodující pravomoci. Podobný vztah měl k Dzurindově vládě Ivan Gašparovič. Díky jeho spojeneckému vztahu s Robertem Ficem bych jej během jeho vlády hodnotil jako symbol, během vlády Ivety Radičové se stal znovu regulátorem a dá se předpokládat, že v současnosti, tedy v době druhé Ficovy vlády, se vrátí do role symbolu. Ani on nedisponoval rozhodujícími pravomocemi ani mocenskou převahou. Slovensko tedy nemůžeme během funkčního období ani jednoho z prezidentů označit v Sartoriho ani O'Neilově pojetí za poloprezidencialismus. Vzhledem k formálním a ceremoniálním funkcím prezidenta se jedná o parlamentní systém.

Nabízí se srovnání konfliktních vztahů mezi polským prezidentem Wałęsą s „jeho“ premiérem a mezi slovenským prezidentem Kováčem s „jeho“ premiérem Mečiarom. Na první pohled to může vypadat, že se v obou zemích jedná o podobný konflikt mezi prezidentem a premiérem (oba třeba vyvolali pád vlády), což by mohlo vést k domněnce, že postavení obou prezidentů bylo zhruba stejné. Zatímco v případě sporu mezi oběma muži v čele Slovenska se jednalo o zápas o charakter režimu, což zmiňuji výše, v Polsku šlo spíše o snahu prezidenta získat větší vliv na každodenní politické dění a s tím související spory. Oba ale proti premiérům bojovali jak rétoricky, tak využíváním svého vlivu na vládu. Oba odmítli jmenovat ministry navržené premiérem, Wałęsa ale dokonce do vlády vnutil své ministry, i když pro to neměl valnou oporu v ústavě, což je klíčové v hodnocení síly obou prezidentů. Zdánlivá podobnost tak podle mě není důvodem pro přehodnocení charakteristiky systému.

Zatímco v případě Slovenska se dá hovořit o tom, že si tradici slabého prezidenta přeneslo z předchozích československých zkušeností, v případě Polska má na současné postavení prezidenta vliv spíše jeho přechod k demokracii.²² Československo mělo během celé své historie reálně spíše slabého prezidenta. I když sice v některých obdobích mohl fungovat jako morální autorita, byl slabý. Slovensko získalo zkušenost se silnějším prezidentem pouze během nedemokratického režimu za druhé světové války, ke kterému se politická reprezentace stejně nehlásí. Slabé postavení slovenského prezidenta tedy svým způsobem navazuje na předchozí tradici. Přechod k demokracii v tom nehrál v československém prostředí roli vzhledem k tomu, že zde chyběla výraznější role obdoby polského kulatého stolu při formování nového systému. Polsko mělo během své historie také spíše reálně slabého prezidenta. Ústavně silný prezident podle dubnové ústavy byl oslabován armádními činiteli, a tak ho nelze reálně považovat za mocného. Náčelník státu měl sice důležitou roli v politickém systému, ale zase se nejednalo o prezidenta v pravém slova smyslu. Obě země se liší v přechodu k demokracii. Příčinou silnějšího postavení polského prezidenta je tedy podle mého názoru spíše přechod k demokracii a snaha PZPR zajistit si silnými prezidentskými pravomocemi vliv na další dění. Silný prezident byl pak postupně s dalšími ústavními úpravami oslabován, ale jednou nastolená tradice silného prezidenta zanechala v polském politickém systému stopy. To dokazuje například již zmíněný neustálý zájem lídrů hlavních politických stran o úřad prezidenta, který prolomily až prezidentské volby v roce 2010, v nichž nekandidoval lídr Občanské platformy Donald Tusk, ale ve straně níže postavený Bronisław Komorowski. Kwaśniewski a Kaczyński jako lídři svých stran se pak přirozeně snažili získat silnou pozici (i během kohabitací), kterou zároveň alespoň ve svých stranách logicky měli, a proto se ve srovnání se Schusterem a Gašparovičem, z nichž ani jeden nebyl lídr hlavní politické strany, také jeví jako silnější.

---

²² Pro podrobnější informace o historických zkušenostech obou zemí s prezidenty a přechodech k demokracii viz kapitoly 2.1, 2.2 a 3.1.

ZÁVĚR

Záměrem této práce bylo ověřit tezi, zda má polský prezident v politickém systému své země důležitější roli než jeho slovenský protějšek. Po prozkoumání ústavního postavení obou prezidentů jsem zjistil, že se jejich role z tohoto hlediska v politických systémech jejich zemí podle současných ústav příliš neliší. Při pohledu na reálné postavení prezidentů v obou zemích ale vyšlo najevo, že prezident Polské republiky má skutečně důležitější roli než prezident Slovenské republiky. Tezi o silnějším postavení polského prezidenta se tedy podařilo potvrdit. Je potřeba ale ještě jednou zdůraznit, že to platí pouze při reálném fungování politického systému, nikoli podle ústavních textů.

Co se týče vlivu postavení prezidentů v předchozích obdobích na postavení prezidenta v současnosti, došel jsem k závěru, že Slovensko do značné míry čerpalo ze své historické tradice slabé hlavy státu. Polsko tuto tradici má také, ale při formování současného politického systému se jí nedrželo. Silné postavení prezidenta v současnosti, zpočátku i podle ústavy, je výsledkem přechodu k demokracii. Ačkoli polský prezident postupně ztrácel ústavní pravomoci, na jeho reálném postavení se to neprojevilo takovou měrou. Svůj podíl na tom nepochybně měl i vztah prezidentů k parlamentní většině. Zatímco polští prezidenti se ve větší či menší míře mohli označovat za vůdce většiny (samozřejmě mimo období kohabitací), slovenští prezidenti byli vždy maximálně členy většiny. To ale neplatí u současného polského prezidenta Komorowského, který je také pouze člen většiny. Poslední novela slovenské ústavy zase prezidenta posílila. Je tedy otázkou, zda se Polsko a Slovensko do budoucna, co se týče postavení prezidentů, nepřiblíží.

Posledním zkoumaným problémem bylo zařazení obou politických systémů do kategorie parlamentních nebo poloprezidentských systémů. V první kapitole jsem ukázal, že postavení prezidenta v parlamentarismu není předmětem sporů, ale přístupy k poloprezidencialismu se liší. Z toho důvodu i zařazení Polska a Slovenska k politickému systému závisí na zvoleném přístupu. Slovensko podle všech přístupů, kromě Elgieho, z ústavního i reálného hlediska spadá pod parlamentarismus. Podle Elgieho přístupu je z důvodu přímé volby prezidenta Polsko do nástupu Wałęsy parlamentním a po něm poloprezidentským systémem. Podle O'Neilova přístupu se

z důvodu silných prezidentských pravomocí v případě Polska jedná ústavně do roku 1997 o poloprezidencialismus, pak o parlamentarismus. Podle Sartoriho přístupu se ústavně kvůli volbě prezidenta jedná do nástupu Wałęsy o parlamentarismus, pak do roku 1997 díky přímé volbě a duální autoritě o poloprezidencialismus a po něm znovu o parlamentarismus, tentokrát kvůli absenci duální autority. Z hlediska reálného fungování politického systému můžeme v podstatě po celou dobu mluvit o poloprezidentském systému. Změna nastala až po nástupu Komorowského, jehož vztah k parlamentní většině se od ostatních prezidentů liší.

SUMMARY

In this thesis I wanted to find out whether the Polish president is more important in the political system of his country than his Slovak counterpart or not. Their positions under current constitutions are not so different but the Polish president is more powerful in reality than in the Constitution. The thesis was verified but I would like to point out one more time that it applies only to the real position, not the constitutional.

My conclusion is that current Slovak presidency is influenced by its historical tradition of weak presidents. Poland has this tradition too but it did not use it during the formation of current presidency. The strong position, at the beginning also constitutionally, of the Polish president in current political system is the result of transition to democracy. The real position of the Polish president was not so much weakened as the constitutional position. One of the reasons of such situation is relation of the presidents to the majority in the Parliament. Polish presidents can be called leaders of the majority (not during the cohabitation of course) but their Slovak counterparts not. They were always only members of the majority or minority. However, current Polish president Komorowski is only a member of the majority too and last amendment of the Constitution of Slovakia has strengthened the position of the head of state so their position may not be so different in the future.

As I showed in the first chapter, there are no disputes among political scientists about parliamentarism and the position of presidents in it but the theories of semi-presidentialism vary. That is why the classification of Poland and Slovakia varies too. According to all theories, except of the Elgie's, Slovak political system is parliamentarism constitutionally and in reality too. According to Elgie Polish had been parliamentarism before Wałęsa took the presidential office because of the indirect election. According to O'Neil it was constitutionally semi-presidentialism before 1997 because of strong presidential powers. According to Sartori it had been constitutionally parliamentarism before Wałęsa took the presidential office because of the indirect election, then semi-presidentialism because of the direct election and dual authority, and it has been parliamentarism since 1997 because of the absence of dual authority. In reality it has been semi-presidentialism during the whole period except of the Komorowski's term, whose relation to the majority is different than his predecessors'.

POUŽITÁ LITERATURA

- BALÍK, S. et al. (2004). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita.
- BELKO, M. (2003). Moc výkonná. In KOPEČEK, L. (eds.). *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, s. 49-65.
- BELKO, M; KOPEČEK, L. (2003). Moc zákonodárná. In KOPEČEK, L. (eds.). *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, s. 32-48.
- CABADA, L. (2007a). Politický systém první Československé republiky. In VODIČKA, K; CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 15-44.
- CABADA, L. (2007b). Česká a slovenská politika v období druhé republiky a druhé světové války. In VODIČKA, K; CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 45-53.
- DUVERGER, M. (2004). A New Political System Model: Semi-presidential Government. In LIJPHART, A. (eds.). *Parliamentary Versus Presidential Government*. New York: Oxford University Press.
- GLAJCAR, R. (2004). *Instytucja prezydenta w Polsce, Czechach i Słowacji w latach 1989-2000*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- JAVŮREK, P. (2008). Postavení prezidentů v politickém systému Polska, Litvy a Rumunska. In NOVÁK, M.; BRUNCLÍK, M. a kol. *Postavení hlavy státu v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě*. Vimperk: Dokořán, s. 78-118.
- KAMENEC, I. (1992). *Slovenský stát: 1939-1945*. Vyd. 1. Praha: Anomal.
- KLOKOČKA, V. (1996). *Ústavní systémy evropských států*. Vyd. 1. Praha: Linde.
- KOPEČEK, L. (2003). Proměny moderní slovenské politiky. In KOPEČEK, L. (eds.). *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvním desetiletí samostatnosti*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, s. 11-31.
- KOPEČEK, L. (2004). Slovensko. In KUBÁT, M. (eds.). *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, s. 355-384.
- KOPEČEK, L. (2006). *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku*. Vyd. 1. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- KOPEČEK, L. (2008). Prezident v politickém systému Slovenska – nelehké hledání fungujícího modelu. In NOVÁK, M.; BRUNCLÍK, M. a kol. *Postavení hlavy státu*

v parlamentních a poloprezidentských režimech: Česká republika v komparativní perspektivě. Vimperk: Dokořán, s. 171-211.

KOSMAN, M. (2011). *Dějiny Polska*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

KUBÁT, M. (2000). *Politika v Polsku po roce 1989*. Vyd. 1. Praha: Karolinum.

KUBÁT, M. (2004). Polsko. In KUBÁT, M. (eds.). *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, s. 271-297.

KUBÁT, M. (2006). *Vývoj a proměny státního zřízení Polska ve 20. století*. Vyd. 1. Praha: Dokořán.

KUBÁT, M. (2007). Politické režimy – formy vlády. In CABADA, L.; KUBÁT, M. (eds.). Vyd. 3. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 185-203.

KURA, A. (2003). *Prezident v systéme štátných orgánov Slovenskej republiky*. Vyd. 1. Komárno: Vydavateľstvo KT.

LEŠKA, V. (2006). *Slovensko 1993 – 2004: Léta obav a nadějí*. Vyd. 1. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

LUPTÁK, L. (2008). Slovensko: Postkomunismus a národní mýty. In CABADA, L. (eds.). *Komparace politických systémů. Nové demokracie střední a východní Evropy*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, s. 37-65.

MCMENAMIN, I. (2008). Semi-presidentialism and democratisation in Poland. In ELGIE, R.; MOESTRUP, S. (eds.). *Semi-presidentialism in Central and Eastern Europe*. Vyd. 1. Manchester: Manchester University Press, s. 120-137.

MLEJNEK, J. (2011). Postavení prezidenta v Polsku. In MLEJNEK, J. (eds.). *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, s. 177-222.

OROSZ, L.; ŠIMUNIČOVÁ, K. (1998). *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. Vyd. 1. Bratislava: VEDA.

PEŠEKOVÁ, M. (2011). Postavenie prezidenta v politickom systéme Slovenskej republiky. In MLEJNEK, J. (eds.). *Postavení hlavy státu v postkomunistických zemích. Od pádu komunismu v roce 1989 do roku 2010*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, s. 85-110.

ŘEZNÍK, M. (2010). *Dějiny Polska v datech*. Vyd. 1. Praha: Libri.

ŘÍCHOVÁ, B. (2007). *Úvod do současné politologie*. Vyd. 2. Praha: Portál.

SARTORI, G. (2001). *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství.

SŁOMKA, T. (2005). *Prezydent Rzeczypospolitej po 1989 roku. Ujęcie porównawcze*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.

VODIČKA, K. (2007). Politický systém komunistického Československa. In VODIČKA, K; CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 55-112.

VODIČKA, K; CABADA, L. (2007). Rozpad československé federace. In VODIČKA, K; CABADA, L. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, s. 115-131.

Ústavní dokumenty

Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 22 lipca 1952 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992

Ústavní zákon ze dne 11. července 1960 Ústava Československé socialistické republiky

Ustawa Konstytucyjna o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie z dnia 17 października 1992 r.

Ustawa konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky

Odborná periodická literatura

ELGIE, R. (2004). Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations. *Political Studies Review*. vol. 2, n. 3, s. 314-330.

JUST, P.; HLADKÁ, M. (2003). Cesta k přímé volbě prezidenta na Slovensku. *Parlamentní zpravodaj*. vol. 9, n. 3, s. 10-12.

MAZURKIEWICZ, A. (2003). Polish presidents 1947-2000 from the American Vantage Point. *East European Quarterly*. vol. 37, n. 4, 475-496.

MILLARD, F. (2000). Presidents and Democratization in Poland: The Roles of Lech Walesa and Aleksander Kwaśniewski in Building a New Polity. *Journal of Communist Studies & Transition Politics*. vol. 16, n. 3, 39-62.

ZUBEK, V. (1997). The Eclipse of Walesa's Political Career. *Europe-Asia Studies*. vol. 49, n. 1, 107-124.

Zpravodajské články

Ficova vláda má ve svých řadách nováčky i staré tváře. In *Lidovky.cz* [online]. 4. duben 2012 [cit. 2012-04-27]. Dostupný z WWW: <http://www.lidovky.cz/necely-mesic-po-predcasnych-volbach-ma-slovensko-novou-vladu-pt0-/ln_zahranici.asp?c=A120404_144719_ln_zahranici_mtr>.

Gašparovič odvolal Radičovú a poveril ju dovládnutím. In *SME.sk* [online]. 25. říjen 2011 [cit. 2012-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.sme.sk/c/6112793/gasparovic-odvolal-radicovu-a-poveril-ju-dovladnutim.html>>.

Gašparovič pripustil úradnícku vládu. In *ETrend.sk* [online]. 14. říjen 2011 [cit. 2012-04-27]. Dostupný z WWW: <<http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/gasparovic-pripustil-uradnicku-vladu.html>>.

STANĚK, R. Tusk nominován na premiéra. Boj o reformy může začít. In *Aktuálně.cz* [online]. 10. listopad 2007 [cit. 2012-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=513620>>.

STRAKOVÁ, N. Polský prezident smí na summity jen se stanovisky vlády. In *Aktuálně.cz* [online]. 21. květen 2009 [cit. 2012-03-30]. Dostupný z WWW: <<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=513620>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AWS	Volební akce Solidarita (pl: <i>Akcja Wyborcza Solidarność</i>)
ČSSR	Československá socialistická republika
HSEŠ	Hlinkova slovenská ľudová strana
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko (sk: <i>Hnutie za demokratické Slovensko</i>)
KDH	Křesťanskodemokratické hnutí (sk: <i>Kresťanskodemokratické hnutie</i>)
KRN	Zemská národní rada (pl: <i>Krajowa rada narodowa</i>)
KSČ	Komunistická strana Československa
NATO	Severoatlantická aliance (en: <i>North Atlantic Treaty Organization</i>)
NR SR	Národní rada Slovenské republiky (sk: <i>Národná rada Slovenskej republiky</i>)
NS	Národní shromáždění (pl: <i>Zgromadzenie Narodowe</i>)
ODS	Občanská demokratická strana
PiS	Právo a spravedlnost (pl: <i>Prawo i Sprawiedliwość</i>)
PKWN	Polský výbor národního osvobození (pl: <i>Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego</i>)
PSL	Polská lidová strana (pl: <i>Polskie Stronnictwo Ludowe</i>)
PZPR	Polská sjednocená dělnická strana (pl: <i>Polska Zjednoczona Partia Robotnicza</i>)
SDK	Slovenská demokratická koalice (sk: <i>Slovenská demokratická koalícia</i>)
SDE	Strana demokratické levice (sk: <i>Strana demokratickej ľavice</i>)
SIS	Slovenská informační služba (sk: <i>Slovenská informačná služba</i>)
SLD	Svaz demokratické levice (pl: <i>Sojusz Lewicy Demokratycznej</i>)
SMK	Strana maďarské koalice (sk: <i>Strana maďarskej koalície</i>)
SNR	Slovenská národní rada (sk: <i>Slovenská národná rada</i>)
SNS	Slovenská národní strana (sk: <i>Slovenská národná strana</i>)
SOP	Strana občanského porozumění (sk: <i>Strana občianskeho porozumenia</i>)
SR	Slovenská republika
ÚS SR	Ústavní soud Slovenské republiky (sk: <i>Ústavný súd Slovenskej republiky</i>)